

K O N I N K L I J K E N E D E R L A N D S E
A K A D E M I E V A N W E T E N S C H A P P E N

Etymologisch Woordenboek van het Nederlands, deel 4 (S-Z)

van der Sijs, N.; Philippa, M.; Debrabandere, F.; Quak, A.; Schoonheim, T.

2009

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Sijs, N., Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., & Schoonheim, T. (2009). *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands, deel 4 (S-Z)*. Amsterdam University Press.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Inhoud

Inleiding	6
Het Kiliaanproject	6
Inrichting van het EWN	7
Betrokkenen bij het EWN	8
Dankbetuigingen	10
Indo-Europese talen	11
Taalperioden	13
Taalvarianten	14
Taalkundige termen	15
Literatuurlijst	24
Afkortingenlijst	46
Woordenboek	49

Het Kiliaanproject

Het *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* (EWN) wordt met dit vierde deel afgesloten; voor een vijfde deel is geen financiering gevonden. In dit vierde deel van het EWN staan 2351 lemma's. In veel gevallen wordt in een lemma meer dan een trefwoord beschreven; meestal gaat het daarbij om eenvoudige afleidingen. Bij elkaar worden zo ca. 2970 woorden behandeld. Het EWN is in de tweede helft van de jaren 1980 door dr. W. Pijnenburg van het Leidse Instituut voor Nederlandse Lexicologie opgezet. Begin jaren 1990 droeg hij het project over aan dr. M. Philippa, die vervolgens dr. F. Debrabandere en dr. A. Quak aanzocht om samen met haar de hoofdredactie te vormen. Op 1 april 2006 zijn dr. T.H. Schoonheim en dr. N. van der Sijs tot de hoofdredactie toegetreden. De vijf hoofdredacteurs hebben de werkzaamheden onderling verdeeld; om praktische, bibliografische en historische redenen is de naam van dr. M. Philippa vooropgezet, zoals in de vorige delen.

Het project kreeg al snel de bijnaam Kiliaanproject, naar de zestiende-eeuwse lexicograaf Cornelius Kiliaan, oftewel Cornelis van Kiel. Diens bekendste boek is het *Etymologicum teutonicæ linguæ* (3^e editie 1599), een woordenboek Nederlands-Latijn en tegelijkertijd het eerste (wetenschappelijk bedoelde) etymologische woordenboek van het Nederlands. Kiliaan beschrijft de woorden van zijn eigen (Brabantse) dialect en vergelijkt ze met die uit andere gewesten en andere talen.

De doelstelling van het Kiliaanproject is een goed, degelijk, wetenschappelijk en toch leesbaar etymologisch woordenboek van het Nederlands tot stand te brengen, waarin de laatste wetenschappelijke inzichten en informatiebronnen zijn verwerkt – zoals de gegevens uit de Oudnederlandse en Vroegmiddelnederlandse woordenboeken en de recentste etymologische en historische woordenboeken van andere, met name Germaanse, talen. In het EWN wordt speciale aandacht gegeven aan de oudste dateringen van woorden en aan de vorm- en betekenisontwikkelingen binnen het Nederlands.

Van 1997 tot april 2005 is het project financieel gesteund door veel instellingen, fondsen en particulieren (zie de dankbetuigingen in de delen 1 en 2). Voor het beheer van de financiën werd een speciale stichting opgericht, de Kiliaanstichting (een stichting in ruste sinds 2006). Door financiële strubbelingen duurde het tot november 2003 voordat het eerste deel van het EWN kon worden uitgegeven. De volgende drie delen zijn volgens planning met telkens twee jaar tussenpozen verschenen. In 2005 is het project ondergebracht bij het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) te Leiden. Dit instituut heeft van 1 april 2005 tot 1 november 2009 de kosten van de bureauredactie op zich genomen.

De tekst van het complete EWN is vanaf eind november 2009 beschikbaar op de website www.etymologie.nl. Na de voltooiing van het EWN zullen er geen gedrukte delen meer verschijnen, maar de informatie op de website zal zoveel mogelijk up-to-date gehouden worden en waar nodig gecorrigeerd. Ook zullen er nieuwe gegevens aan de website toegevoegd worden door vrijwilligers. Bovendien zullen de trefwoorden van het EWN op termijn gekoppeld worden aan de andere woordenboeken van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie, en het materiaal uit het EWN kan ten goede komen aan nieuwe lexicografische producten.

Inrichting van het EWN

Het EWN is een wetenschappelijk etymologisch woordenboek voor het moderne bovenregionale Nederlands. Dat betekent dat er in principe geen verouderde en dialectische trefwoorden zijn opgenomen, hoe interessant die etymologisch gezien ook kunnen zijn. Voor de basisselectie van de trefwoorden in het EWN is uitgegaan van *Van Dale Groot woordenboek van hedendaags Nederlands* en *Verschuieren Groot encyclopedisch woordenboek*. Het boek is alfabetisch opgezet.

Het spreekt vanzelf dat een etymologisch woordenboek veel minder gelede woorden bevat dan een beschrijvend woordenboek. Samenstellingen en afleidingen krijgen in beginsel alleen een eigen ingang als ze qua betekenis en ontwikkeling belangrijk afwijken van wat op grond van de samenstellende delen of het simplex verwacht kan worden. Bij de trefwoordkeuze is geprobeerd zo objectief mogelijk te zijn, maar subjectiviteit is niet uit te sluiten. Sommige gelede woorden zijn als sublemma's opgenomen.

In totaal bevat het EWN ruim 10.000 ingangen. In veel gevallen worden in een lemma meerdere trefwoorden beschreven; meestal gaat het daarbij om eenvoudige afleidingen. Bij elkaar worden zo ruim 13.000 woorden behandeld.

In het kopje van ieder lemma (woordenboekartikel) staat een betekenis. Deze betekenis is niet volledig, maar dient er uitsluitend toe om een aanwijzing te geven van wat de inhoud ongeveer is: gaat het bijvoorbeeld om een keukeninstrument of een zoogdier. Expliciete betekenisontwikkelingen worden in het lemma zelf behandeld, soms uitsluitend bij de attestaties met dateringen en soms ook in de verdere discussie.

Bij ieder woord wordt een eerste attestatie vermeld, de eerste schriftelijke bewijsplaats die de redactie heeft kunnen vinden. Bij latere vorm- en betekenisontwikkelingen worden opnieuw dateringen gegeven. Dateringen geven aanwijzingen omtrent de cultuur van een bepaalde periode, maar men mag ze nooit als absoluut beschouwen. Niet alle woorden worden meteen opgeschreven (dit geldt zeker voor de oudste periode) en niet alle bronnen staan ter beschikking van een woordenboekmaker.

Bij een groot aantal leenwoorden staat dat ze al dan niet via het Frans zijn ontleend aan het Latijn. Het is in die gevallen niet duidelijk welke van deze mogelijkheden juist is; zelfs kunnen beide als rechtstreekse bron voor het Nederlands hebben gediend. Heel vaak zien we in het Nederlands eerst een Latijnse vorm verschijnen en later een Franse. Soms houden we die Latijnse vorm nog heel lang vast, bijvoorbeeld bij *analyse*, dat in de 17^e en 18^e eeuw steevast als *analysis* werd geschreven en daarna plotseling nauwelijks meer.

Betrokkenen bij het EWN

Correspondentieadres: Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Postbus 9515, 2300 RA Leiden

HOOFDREDACTIE

Dr. F. Debrabandere, naamkundige en dialectoloog

Dr. M.L.A.I. Philippa, oudgermanist en scandinavist; gepensioneerd universitair docent historische Nederlandse taalkunde

Prof. dr. A. Quak, germanist en scandinavist; universitair hoofddocent Oudgermanistiek, Universiteit van Amsterdam, bijzonder hoogleraar Universiteit Leiden

Dr. T.H. Schoonheim, historisch taalkundige, naamkundige en lexicoloog, INL Leiden

Dr. N. van der Sijs, historisch taalkundige en slavist, INL Leiden

BUREAUREDACTIE

Drs. J.D. Balkenende, historisch taalkundige en slavist, INL Leiden

SPECIALISTISCHE REDACTEUR EN ADVISEURS

Dr. J.B. den Besten, universitair hoofddocent Algemene Taalwetenschap en Afrikaans, Universiteit van Amsterdam. *Specialisatie*: Jiddisch, Hebreeuws, Semitisch; koloniale woorden

Dr. R. Derksen, Indogermanist, Universiteit Leiden. *Specialisatie*: Baltische accentologie; Indo-Europees

Prof. dr. J. Gerritsen, emeritus hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen. *Specialisatie*: oude dateringen

Drs. R.A.C.A.M. Geuljans, romanist te Manduel (Frankrijk). *Specialisatie*: (Oud)frans

Prof. dr. L. De Grauwe, hoogleraar Duits, Rijksuniversiteit Gent. *Specialisatie*: Oudnederlands; Germanistiek

Dr. I. van Hardeveld, historisch taalkundige Nederlands. *Specialisatie*: oude dateringen, Middelnederlands

Prof. dr. J. Hoekstra, hoogleraar Universiteit Kiel (Duitsland). *Specialisatie*: (Oud)fries

Dr. W.J.J. Honselaar, universitair hoofddocent Slavische talen, Universiteit van Amsterdam. *Specialisatie*: Russisch en andere Slavische talen

Drs. J. ten Hoonte, bioloog. *Specialisatie*: biologische termen

Dr. G.J. Kroonen, scandinavist, germanist, vergelijkende taalwetenschapper. *Specialisatie*: substraattalen

Drs. P.N. Kuiper, talen en culturen van China, Universiteit Leiden. *Specialisatie*: Chinees en Japans

Dr. G.J. Mulder, medewerker Spaanse taal en cultuur, Universiteit van Amsterdam. *Specialisatie*: Spaans, Catalaans, Portugees

Dr. H.C.B. Perridon, universitair hoofddocent taalkunde van de Scandinavische talen, Universiteit van Amsterdam. *Specialisatie*: Scandinavisch

Drs. J. Posthumus, anglist, gepensioneerd universitair medewerker Rijksuniversiteit Groningen. *Specialisatie*: Engels, oude dateringen

Dr. E. Roegiest, medewerker Vakgroep Romaanse talen en Vakgroep Taal & communicatie, Universiteit Gent. *Specialisatie*: taalkunde Romaanse talen, inzonderheid Spaans en Portugees
Dr. A. Schippers, universitair docent Talen en culturen van het Nabije Oosten aan de Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. G.A.J. Tops, emeritus hoogleraar Algemene en vergelijkende taalkunde, Universiteit Antwerpen. *Specialisatie*: Germaans en Engels
Dr. M.A.C. de Vaan, Indogermanist, Universiteit Leiden. *Specialisatie*: Indo-Europees
Dr. A. Vanderheyden, medewerker Vakgroep Romaanse talen, Universiteit Antwerpen. *Specialisatie*: historische taalkunde Romaanse talen, met name Frans
Dr. F.M.J. Waanders, gepensioneerd universitair docent Grieks, Universiteit van Amsterdam. *Specialisatie*: klassieke talen, Indo-Europees

REDACTEUREN-LEMMASCHRIJVERS DEEL 4

Drs. J. van den Berg, anglist
Drs. ir. M.J. Hoekstra, bouwkundige en neerlandicus
Drs. J.H.J. Luif, neerlandicus
D. Masure, student scandinavistiek
Drs. A. Roeleveld, anglist en oudgermanist
Drs. mr. K.F. Rottschäfer, jurist en oudgermanist
Dr. E. Ruijsendaal, historisch taalkundige
Drs. J.J. Wagemakers, neerlandicus en lexicoloog

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Prof. dr. H. Bennis, Meertens Instituut Amsterdam
Prof. dr. M. Devos, Universiteit Gent
Prof. dr. A.M. Lubotsky, Universiteit Leiden
Dr. W.J.J. Pijnenburg, Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Leiden
Prof. dr. F.P. Weerman, Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. R. Willemys, Vrije Universiteit Brussel

Dankbetuigingen

Veel dank zijn we verschuldigd aan de Nederlandse Taalunie die verantwoordelijk is voor de financiering van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie, waar het EWN sinds 2005 is ondergebracht.

Wij zijn de lezers van het tijdschrift *Onze Taal* heel dankbaar voor de waardevolle suggesties die zij ons toestuurden, nadat wij hun in het juninummer van 2009 enkele etymologische problemen hadden voorgelegd, met name wat betreft dateringen. Twee lezers droegen een persoonlijke waarneming aan, namelijk Adri Nijsen (*tosti*) en Frans Moene (*vinkje*). De familie van L.F.A. (Frits) Bode heeft informatie verschaft over *vlizotrap*.

De grootste dank verdienen evenwel alle medewerkers van en betrokkenen bij het EWN die er in heden en verleden met grote inzet en veel enthousiasme voor hebben gezorgd dat het boek tot stand kon komen. Hun namen staan hierboven vermeld en in de inleiding van de eerste drie delen. In het bijzonder zijn wij Jan Luif en Annelies Roeleveld dankbaar voor hun suggesties bij het lezen van de drukproeven, en Jasmijn Splinter voor haar assistentie bij de verwerking van correcties in de kopij. Bureauredacteur Jeroen Balkenende heeft jarenlang lemma's geschreven, de lemma's van andere lemmaschrijvers bewerkt en als centraal aanspreekpunt binnen het project gediend. De instellingen waaraan de redactieleden zijn verbonden, de Belgische en Nederlandse universiteiten, hebben hun medewerkers voor een deel van hun taak vrijgesteld voor het werk aan het EWN. Het project heeft ook steeds een beroep kunnen doen op onbezoldigde medewerkers. Hun werk is van onschatbare waarde geweest.

Indo-Europese talen

Voor uitgebreidere informatie zie de Inleiding van deel 1.

taal	onderverdeling	taaltak
Afrikaans	West-Germaans	Germaans
Albanees		Albanees
Armeens		Armeens
Attisch		Grieks
Avestisch	Iraans	Indo-Iraans
Bengali	Indisch	Indo-Iraans
Bretons	Insulair-Keltisch	Keltisch
Bulgaars	Slavisch	Balto-Slavisch
Catalaans	Romaans	Italisch
Celtiberisch	Continentaal-Keltisch	Keltisch
Cornish	Insulair-Keltisch	Keltisch
Deens	Noord-Germaans	Germaans
Duits	West-Germaans	Germaans
Engels	West-Germaans	Germaans
Faeröers	Noord-Germaans	Germaans
Faliskisch		Italisch
Frans	Romaans	Italisch
Fries	West-Germaans	Germaans
Frygisch (Klein-Azië)		onzeker
Gaelic (Schotland)	Insulair-Keltisch	Keltisch
Gallisch	Continentaal-Keltisch	Keltisch
Gotisch	Oost-Germaans	Germaans
Grieks		Grieks
Hittitisch		Anatolisch
Hindi	Indisch	Indo-Iraans
Iers	Insulair-Keltisch	Keltisch
IJslands	Noord-Germaans	Germaans
Illyrisch (Balkan)		onzeker
Ionisch		Grieks
Italiaans	Romaans	Italisch
Jiddisch	West-Germaans	Germaans
Kasjoebisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Koerdisch	Iraans	Indo-Iraans
Krim-Gotisch	Oost-Germaans	Germaans
Kroatisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Latijn		Italisch
Lepontisch	Continentaal-Keltisch	Keltisch
Lets	Baltisch	Balto-Slavisch
Letzeburgs	West-Germaans	Germaans
Litouws	Baltisch	Balto-Slavisch
Lusitaans (West-Spanje, Portugal)		onzeker

Macedonisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Manx	Insulair-Keltisch	Keltisch
Messapisch (Italië)		onzeker
Myceens		Grieks
Nederduits	West-Germaans	Germaans
Nederlands	West-Germaans	Germaans
Noors	Noord-Germaans	Germaans
Normandisch	Romaans	Italisch
Oekraïens	Slavisch	Balto-Slavisch
Oernoords	Noord-Germaans	Germaans
Oskisch		Italisch
Ossetisch (Kaukasus)	Iraans	Indo-Iraans
Oudpruisisch	Baltisch	Balto-Slavisch
Oudkerkslavisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Oudnoords	Noord-Germaans	Germaans
Pashto (Afghanistan)	Iraans	Indo-Iraans
Perzisch	Iraans	Indo-Iraans
Picardisch (Noord-Frankrijk)	Romaans	Italisch
Polabisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Pommers	Slavisch	Balto-Slavisch
Pools	Slavisch	Balto-Slavisch
Portugees	Romaans	Italisch
Provençaals	Romaans	Italisch
Reto-Romaans	Romaans	Italisch
Roemeens	Romaans	Italisch
Romani (zigeunertaal)	Indisch	Indo-Iraans
Russisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Sanskrit	Indisch	Indo-Iraans
Servisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Singalees	Indisch	Indo-Iraans
Sloveens	Slavisch	Balto-Slavisch
Slowaaks	Slavisch	Balto-Slavisch
Sorbisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Spaans	Romaans	Italisch
Thracisch (Balkan)		onzeker
Tochaars A (Turkestan)		Tochaars
Tochaars B (Turkestan)		Tochaars
Tsjechisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Umbrisch		Italisch
Urdu	Indisch	Indo-Iraans
Waals	Romaans	Italisch
Welsh	Insulair-Keltisch	Keltisch
Wit-Russisch	Slavisch	Balto-Slavisch
Zweeds	Noord-Germaans	Germaans

Taalperioden

Oudnederlands (afkorting onl.)	voor 1200
Oudsaksisch (os.)	voor 1100
Oudsaksisch is de oudste periode van het Nederduits.	
Oudhoogduits (ohd.)	voor 1100
Oudfries (ofri.)	voor 1550
Oudengels (oe.)	voor 1100
Oudnoords (on.)	voor 1500
Oudnoords is de overkoepelende term voor de Scandinavische talen vanaf de vroege middeleeuwen. Uit de periode daarvoor, van ca. 150 tot ca. 650, zijn enkele runeninscripties overgeleverd. Men spreekt dan van Oernoords.	
Oud- + Scandinavische taal	voor 1500
Oudfrans	voor 1350
Middelnederlands (mnl.)	1200–1500
Vroegmiddelnederlands (vmnl.)	1200–1300
Middelnederduits (mnd.)	1100–1500
Middelhoogduits (mhd.)	1100–1350
Middelengels (me.)	1100–1500
Middelfrans	1350–1600
Vroegnieuwnederlands (vnnl.)	1500–1700
Nieuwnederlands (nnl.)	na 1700
Nieuwnederduits (nnd.)	na 1500
Vroegnieuwhoogduits (vnhd.)	1350–1600
Nieuwhoogduits (nhd.)	na 1600
Nieuwfries (nfri.)	na 1550
Vroegnieuwengels (vne.)	1500–1700
Nieuwengels (ne.)	na 1700
Nieuw- + Scandinavische taal	na 1500
Nieuwfrans	na 1600

Taalvarianten

Voor uitgebreidere informatie zie deel 1, pagina 31 en verder.

Geografische variëteiten van het Nederlands

In het EWN worden de begrippen Belgisch-Nederlands (afkorting BN) en Nederlands-Nederlands (afkorting NN) gebruikt, voor standaardtalige of bovenregionale woorden die (vrijwel) uitsluitend in een van deze geografische varianten van het Nederlands voorkomen. Daarnaast wordt Surinaams-Nederlands (SN) gebruikt ter aanduiding van de variëteit van het Nederlands die in Suriname wordt gesproken.

Noordzee-Germaans

Noordzee-Germaans is een aanduiding voor de West-Germaanse talen en dialecten die aan de Noordzee grenzen: Engels, Fries en de kustdialecten van het Nederlands en het Nederduits.

Duits

Hoogduits: de huidige Duitse cultuurtaal.

Nederduits: de Noord-Duitse dialecten.

Duits: het onderscheid is niet van belang of er wordt Hoogduits bedoeld.

Latijn

Vroeglatijn is de voorganger van het klassiek Latijn, tot 100 v. Chr.

Latijn, ook wel klassiek Latijn is de taal van de klassieke Latijnse schrijvers, tot 150 na Chr.

Laatlatijn is de latere schrijftaal van het Romeinse keizerrijk, tot 500.

Vulgair Latijn is een gemeenschappelijke aanduiding voor de taalvarianten die in de vroege middeleeuwen in het Romaanse taalgebied moeten zijn gesproken. De meeste vulgair-Latijnse woorden zijn reconstructies op basis van het voorgaande geschreven Latijn en de afzonderlijke latere nationale Romaanse talen.

Christelijk Latijn is de taal van de katholieke kerk in de middeleeuwen.

Middeleeuws Latijn is de ambtelijke taal in grote delen van middeleeuws West-Europa.

Neolatijn, ook wel wetenschappelijk Latijn, is de taal van de wetenschap uit de periode van het humanisme en daarna.

Grieks

Myceens is het Grieks van de paleisadministratie van de Myceense machtscentra, op kleitabletten uit de 14^e/13^e eeuw voor Chr. genoteerd in een lettergreepschrift (Lineair B).

Grieks, ook wel Oudgrieks, is de taal van de Griekse oudheid van circa de 8e eeuw voor Chr. tot de 4e eeuw na Chr. Men kan een aantal perioden onderscheiden:

- Archaïsch Grieks is de taal van de archaïsche dichters van de 8e - 6e eeuw voor Chr.

- Klassiek Grieks is de taal van de klassieke Griekse schrijvers van de 5e - 4e eeuw voor Chr.

- Laatgrieks (Koinè-Grieks) is de taal van de Griekse schrijvers van de 3e eeuw voor Chr. - 4e eeuw na Chr., voor zover niet werd teruggegrepen op klassiek (Attisch) Grieks.

Middelgrieks is een gemeenschappelijke aanduiding voor de taalvarianten die tussen circa de 4e eeuw en 1453 (de val van Constantinopel) in het Griekse taalgebied zijn gebruikt.

Nieuwgrieks is de taal van midden 15^e eeuw tot heden.

Taalkundige termen

Ablatief. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord na een voorzetsel of als aanduiding van waaruit iets ontstaat, waardoor of waarmee iets gebeurt.

Ablaut. Regelmatige afwisseling van klinkers, die op het Indo-Europees teruggaat. Ablaut is nog altijd te zien in de hoofdtijden van de sterke werkwoorden. In het Proto-Indo-Europees bestaat de afwisseling *e – o – nul*; gecombineerd met *i* of *u* is dat respectievelijk *ei – oi – i*, *eu – ou – u*. Deze wisseling is duidelijk zichtbaar in de hoofdtijden van Grieks *leipo – elipon – leloipa*. Een ander voorbeeld is het werkwoord *bijten*. Aangezien Proto-Indo-Europees *ei* in het Germaans een lange *i* wordt en de Proto-Indo-Europese *o* een *a*, beantwoordt aan Proto-Indo-Europees *ei – oi – i* in het Germaans *i – ai – i*, wat zichtbaar is in Gotisch *beitan* (spreek uit *bītan*) – *báit* – *bitum* – *bitans* en in Middelnederlands *bīten* – (*ic*) *beet* – (*wi*) *beten* – *gebeten*. De *ē* in het enkelvoud van de verleden tijd gaat terug op Germaans *ai* en de *ē* in het meervoud van de verleden tijd is het gevolg van de rekking in open lettergreep van de korte *i*. Bij de ablaut naar kwantiteit onderscheidt men *voltrap* (korte klinker), *rekkingstrap* (lange klinker) en *nultrap* (klinker ontbreekt).

Accusatief. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord als lijdend voorwerp of na een voorzetsel.

Affectief. Verbonden met gevoel, wat een gevoel uitdrukt. Zo zijn *moe* en *moeke* affectieve nevenvormen bij *moeder* en is *kledderen* een affectieve variant bij *kladderen*.

Affricaat. Klank die als occlusief begint en als fricatief eindigt, bijv. *pf*.

Analogie. Vorming of vormwijziging naar het voorbeeld van andere vormen. Zo was de verleden tijd van het werkwoord *vinden* in het Middelnederlands *vant* (ev.) / *vonden* (mv.). Naar analogie van het meervoud werd later de enkelvoudsvorm ook *vond*. In het Duits gebeurde het omgekeerde: Middelhoogduits *fand/funden* werd Nieuwhoogduits *fand/fanden*. *Klinckaerd* ‘harde, geperste baksteen’ werd naar analogie van andere voorwerpsnamen op *-er* veranderd in *klinker*.

Anlaut. Eerste klank van een lettergreep of woord (absolute anlaut).

Anorganisch. Zie **paragogisch**.

Antoniem. Woord met de tegengestelde betekenis van een ander; tegendeel van **synoniem**.

Apocope. Wegval van een foneem in de auslaut, dus op het eind van een woord. Bekend is de *t*-apocope in het Kortrijks (bijv. *mon* ‘mond’, *pos* ‘post’), Leids (bijv. *knech* ‘knecht’), Utrechts (*utrech*). Ook *gif* uit eerder *gijft*, *bracht* < Middelnederlands *brachte*.

Appellatief. Term uit de naamkunde. Soortnaam, tegengestelde van eigennaam.

Aspect. Grammaticale categorie die aangeeft of de gebeurtenis die door het werkwoord wordt beschreven duratief, iteratief enz. is.

Assimilatie. Gehele of gedeeltelijke gelijkmaking van twee medeklinkers, bijv. *rr* < *m* in *korrel* uit eerder *cornel*, *ll* < *nl* in *balling* uit eerder *banling*. Gedeeltelijke assimilatie heeft plaatsgevonden in bijv. *ombekwaam*, waarin de *n* (dentale nasaal) van *on-* een *m* (bilabiale nasaal) wordt onder invloed van de *b* (bilabiale occlusief). Er is ook assimilatie van stem: een stemhebbende medeklinker bijv. wordt stemloos onder invloed van een stemloze medeklinker; zo wordt *opvangen* uitgesproken als *opfangen*, *afzeggen* wordt *afseggen*, ‘t zal wordt *tsal*.

Attributief. Een attributief gebruikt bijvoeglijk naamwoord staat als bijvoeglijke bepaling bij een zelfstandig naamwoord, bijv. *de blonde jongen*. Zie ook **predicatief**.

A-umlaut. Zie **umlaut**.

Auslaut. Laatste klank van een lettergreep of woord (absolute auslaut).

Belgisch-Nederlands. Voor het in België gesproken bovenregionale taalgebruik dat specifiek afwijkt van dat in Nederland, wordt de term Belgisch-Nederlands gebruikt (afkorting BN), bijv. deftig 'fatsoenlijk', terug 'opnieuw'. Zie ook pagina 14.

Bilabiaal. Zie **labiaal**.

Causatief. Een werkwoord dat het veroorzaken (Latijn *causare*) van een handeling uitdrukt. Ook wel factitief genoemd. Leggen en zetten zijn causatieve werkwoorden, zij betekenen in feite 'doen liggen', 'doen zitten'. De causatieven waren in het Germaans -jan-werkwoorden, wat inhoudt dat ze gevormd waren van de stam van het werkwoord met dezelfde ablaatsvorm als in het enkelvoud van de verleden tijd (van sterke werkwoorden), met de uitgang -jan. In Gotisch *sitan* 'zitten', *sat* 'zat' is de Germaanse ablaut i/a (Proto-Indo-Europees e/o) aanwezig. Het causatieve werkwoord wordt *sat + jan = satjan*. De j beïnvloedt de eerste a, die daardoor e wordt (umlaut) en tj assimileert tot een dubbele of gegemineerde tt. Nederlands *zetten*, Duits *setzen* (met bovendien nog Hoogduitse klankverschuiving) zijn het resultaat van dit Germaanse proces.

Cluster. Groep medeklinkers, bijv. *str, rkt, schr, ststr, nkt, mpt, pr, pl, tl*. Een cluster is gemakkelijk onderhevig aan reductie, bijv. *markt* wordt *mart*, *Poststraat* wordt *Postraat*, *Hollands schrijven* wordt *srijve*.

Collectief. Verzamelnaam, verzamelwoord.

Compensatierekking. Zie **rekking**.

Contaminatie. Een woord waarin delen van twee verschillende woorden zijn opgegaan. *Verrechtvaardigen* is een contaminatie van *rechtvaardigen* en *verantwoorden*, *optelefoneren* is een contaminatie van *opbellen* en *telefoneren*.

Datief. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord als meewerkend voorwerp of na een voorzetsel.

Dentaal. Eigenlijk een klank gevormd door contact van de tongpunt en de boventanden; in ruimere zin, ook door contact van de tongpunt en de tandkassen, bijv. *d, t, s, z, n, l* en vaak *r*.

Diftong. Tweeklank, klinker die anders eindigt dan hij begint, bijv. *ei, ui, ou, ai, oei, eeuw, ieuw*.

Diftongering. De overgang van een eenklank (monoftong) naar een tweeklank (diftong), bijv. de uitspraakverandering van Middelnederlands *mijn* (uitgesproken met \bar{i}) in Nieuwnederlands *mijn* (uitgesproken met *ei*).

Dissimilatie. Differentiëring van twee gelijke medeklinkers, vaak *r-r* dat *l-r* wordt, bijv. *murmeren* wordt *murmelen*, *peregrin* wordt *pelgrim*.

Dualis. Afzonderlijke vorm voor het tweevoud in de grammatica van sommige talen, naast het meervoud.

Duratief. Aspect dat een voortdurende handeling uitdrukt. Zie ook **perfectief**.

\bar{e}_2 . De Indo-Europese \bar{e} is in het Germaans voortgezet als wat men de \bar{e}_1 noemt, in het Noord- en West-Germaans gereflecteerd als een open klank (als \bar{a} in het Nederlands, bijv. *zāten*, te vergelijken met Latijn *sēdimus*). In het Gotisch is deze \bar{e}_1 samengevallen met een andere \bar{e} , die zich in het Proto-Germaans ontwikkeld heeft, de zogenoemde \bar{e}_2 . Hoe die \bar{e}_2 zich ontwikkeld heeft, is controversieel; vast staat wel dat het een gesloten klank was en dat deze via *ië* tot Nieuwnederlands *ie* is geëvolueerd. De klank komt voor in een enkel Germaans woord, zoals *hier* en *schier*; in enkele leenwoorden uit het Latijn of Oudfrans, bijv. *biet, brief, spiegel, Griek*; en in het preteritum van de zevende klasse van de sterke werkwoorden, zoals *liet* en *hield*, waarin hij zeker niet origineel is.

Enclise. Een zwakker betoond element dat aan een voorafgaand sterker betoond element wordt gehecht, bijv. *zegtie, dattie, zeg'k*, Middelnederlands *doe sachine* 'toen zag hij hem'. Vergelijk

proclise.

Enclitisch. In enclise aan een voorafgaand element gehecht.

- Epenthese.** Invoeging van een klank in een woord, bijv. een *m* in *pampier* en een *d* in *duurder*.
- Epenthetisch.** In epenthese in een woord ingevoegd.
- Eponiem.** Eigennaam die soortnaam is geworden, bijv. *elzevier*, *slikje*, *frisbee*, *guppy*.
- Eufemisme.** Verhullend woord dat de onaangename eigenschappen van een begrip verdoezelt, bijv. *interieurverzorger* ‘schoonmaakster’, *tbc* ‘tuberculose’, *suicide*, *zelfdoding* ‘zelfmoord’.
- Flexie.** Verzamelnaam voor de vervoeging van werkwoorden en de verbuiging van andere woordklassen (zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, lidwoorden, voornaamwoorden).
- Foneem.** De kleinste betekenisonderscheidende klankcomponent van een klankbouwsel. Uit de oppositie van *kil*, *kim*, *kin*, *kik*, *kit* blijkt dat *l*, *m*, *n*, *k*, *t* afzonderlijke fonemen zijn, aangezien ze een woordonderscheidende functie hebben.
- Frequentatief.** Afleiding van een werkwoord door middel van het achtervoegsel *-elen* of *-eren*, waardoor een herhaalde handeling wordt uitgedrukt, bijv. *trappelen* bij *trappen*, *bibberen* bij *beven*. Ook wel *iteratief* genoemd.
- Fricatief.** Medeklinker die ontstaat als het luchtkanaal in de mondholte vernauwd wordt, waardoor een geruis waargenomen wordt: *w*, *v*, *f*, *z*, *s*, *j*, *g*, *ch*, *h*, *zj*, *sj*. Ook wel *spirant* of *glijder* genoemd.
- Gedekte nasaal.** Gezegd van een nasaal, wanneer die gevolgd wordt door nog minstens één andere medeklinker. De *ng* in *hengst* en de *n* in *hond* zijn bijvoorbeeld gedekt.
- Geleed woord.** Afleiding of samenstelling; woord dat uit meerdere woorddelen, d.w.z. uit meer dan één morfeem (betekeniseenheid) bestaat.
- Geminatie.** Verdubbeling van een klank of een letter, bijv. *vellen* tegenover *val*. Veel geminaten zijn door assimilatie ontstaan, bijv. *nn* uit *nw* in Middelnederlands *dunne* tegenover Latijn *tenuis*. In het West-Germaans werd een medeklinker gegemineerd voor *j*, bijv. *zeten* tegenover Gotisch *satjan*, *bidden* tegenover Gotisch *bidjan*. Er was ook geminatie voor *r*, *l*, bijv. *akker* tegenover Gotisch *akrs*, *bitter* tegenover *bijten*, *fakkel* tegenover Latijn *facula*.
- Genitief.** Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord als aanduiding van bezit of hoeveelheid. Ook vaak gebruikt voor bijwoordelijke bepalingen, bijv. *'s morgens*.
- Geoniem.** Aardrijkskundige naam die soortnaam is geworden, bijv. *astrakan*, *bikini*.
- Gesloten lettergreep.** Lettergreep die eindigt op een medeklinker.
- Glosse.** Woorden die in een handschrift tussen de regels of in de kantlijn zijn geschreven, ter verduidelijking of als vertaling van woorden in de tekst.
- Gotisch.** De Germaanse taal met de oudst overgeleverde teksten, namelijk de bijbelvertaling van de Ariaanse bisschop Wulfila uit de 4^e eeuw. Deze *Codex Argenteus* wordt bewaard in Uppsala.
- Grammatische wisseling.** Volgens de eerste (of Germaanse) klankverschuiving (wet van Grimm) worden Proto-Indo-Europese stemloze occlusieven in het Germaans stemloze fricatieven, vandaar Grieks *phrātēr* tegenover Gotisch *brōþar*, dus *t* tegenover *þ*. In 1877 formuleerde de Deen Verner hierop de volgende uitzondering: de daardoor ontstane fricatieven, en ook *s* (de enige andere stemloze fricatief) werden stemhebbend als de hoofdtoon niet op de onmiddellijk voorafgaande lettergreep lag (wet van Verner), vandaar Grieks *patēr* tegenover Gotisch *faðar* /*faðar*/, dus *t* tegenover (*þ* >) *ð*. De wet van Verner had vaak alternanties tot gevolg in grammaticale paradigma's; vandaar de term “grammatische wisseling”. Als gevolg van grammatische wisseling staat Nederlands *slaan* (Oudhoogduits *slahan*, waarin *h* < *ch*) naast Nederlands *sloegen* en *geslagen*. De *z* die ontstaan was door grammatische wisseling ging in het Noord- en West-Germaans door rotacisme over in *r*, met als resultaat Nederlands *was* naast *waren*. Grammatische wisseling verdween vaak uit de paradigma's door analogie, maar er zijn soms sporen, bijv. Nederlands *gedijen* naast *gedegen*, Duits *gedeihen* naast *gediegen*, en *koos* naast (uit)verkoren.

Hapax. Een (tot dusver) slechts eenmaal voorkomend woord.

Haplologie. Verlies van een gelijk beginnende lettergreep of gelijke cluster, bijv. Heilegeestraat uit Heilige-Geeststraat, Postraat uit Poststraat, Utrecht uit ute Trecht, op 'n gevement uit op een gegeven moment.

Homoniem. Gelijkkluidend woord maar met andere betekenis en etymologie, bijv. *arm*, *hart/h ard*.

Hypercorrectie. Ook regressiefout (Frans *fausse régression*), een fout die ontstaat door een (verkeerde) poging om de correcte vorm te herstellen. Aangezien de *h* in Vlaamse en Brabantse dialecten niet uitgesproken wordt, zodat *hout* en *oud* homoniemen worden, weet de taalgebruiker niet meer welke met een klinker beginnende woorden in de standaardtaal een anlaut-*h* hebben. Zo hoort men in het kaartspel wel van een *haas* spreken i.p.v. een *aas*. In Holland is het verkleiningsachtervoegsel *-je* vaak *-ie*. Een *bakje* is een *bakkie*, een *kopje* koffie wordt een *koppie* koffie, maar hypercorrect hoort men wel een *kopje* *kofje*. En aangezien een *kwaje* kerel eigenlijk een *kwade* kerel is, werd *kaai* door hypercorrectie *kade*.

Imperatief. Gebiedende wijs.

Inchoatief. Aspect dat het begin van een handeling of de overgang in een andere toestand uitdrukt, bijv. in de werkwoorden *ontbranden* 'beginnen te branden', *opkijken*, *verouderen*.

Infinitief. Onbepaalde wijs.

Inlaut. Klank in het midden van een woord of lettergreep.

Instrumentalis. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord die het middel aangeeft waarmee de handeling wordt uitgevoerd.

Intensief. Expressieve woordvorm die het bedoelde op krachtiger wijze uitdrukt. Daartoe kunnen verschillende middelen worden gebruikt: verscherping (verstemlozing) van een medeklinker, bijv. *kappelen* uit *kabbelen*; geminatie, bijv. Nederlands *likken* tegenover Middelnederlands *liken* 'gelijkmaken'; overgang van fricatief naar occlusief en tegelijk geminatie in *bibberen*, *kabbelen* tegenover *beven*, *kavelen*, ook *bukken* (stemloos) tegenover *buigen* (stemhebbend); *ts* in *gletsen* tegenover *glijden*.

Intervocalisch. Tussen twee klinkers staand: in *bode*, *rode*, *slede* staat een intervocalische *d*.

I-umlaut. Zie **umlaut**.

Klankexpressief. Ook wel klankschilderend genoemd. We kunnen ook van klanksymboliek spreken. Klankverbindingen of clusters die een gevoel of indruk willen weergeven, bijv. *fl*, *fr*, *kl*, *kr*, *pr*, *pl*, *zw*, ook allitererende klanken, bijv. *soefelen*. Niet te verwarren met **klanknabootsing** of onomatopoe.

Klanknabootsing. Taalvorm waarbij door het woord een ongearticuleerde klank wordt nagebootst. Voorbeelden zijn vormen als *rikketikken* of *gerommel* (van de donder), maar ook vogelnamen als *koekoek* en werkwoorden als *blaten*.

Klankverschuiving. In de Germaanse talen bestaat allereerst de *eerste* of *Germaanse klankverschuiving* (de zogenoemde wet van Grimm), een proces waarin de labialen, dentalen en velaren uit de Indo-Europese grondtaal verschoven. Deze verschuiving moet plaats hebben gevonden voor het uiteenvallen van het Germaans in afzonderlijke Germaanse talen, aangezien alle Germaanse talen de verschoven klanken hebben. Voorbeelden zijn: Latijn *labium* met onverschoven *b* tegenover Nederlands *lip*, Latijn *decem* met onverschoven *d* tegenover Nederlands *tien*, Latijn *pater* met onverschoven *p* tegenover *vader*, Latijn *cor*, genitief *cordis* met onverschoven *k* en *d* tegenover *hart*, met *h* uit ouder *ch*.

De tweede of Hoogduitse klankverschuiving heeft de Germaanse stemloze occlusieven *p*, *t*, *k* (uit Proto-Indo-Europees *b*, *d*, *g*) verder verschoven tot stemloze affricaten (*pf*, *ts*) en fricatieven (*f*, *ss*, *ch*). Deze beweging ging uit van de zuidelijke dialecten en strekt zich uit tot een noordelijke lijn van Duinkerke tot Königsberg in Oost-Pruisen (nu Kaliningrad). Het Nederduits en het

Nederlands hebben aan deze tweede klankverschuiving niet deelgenomen. Voorbeelden: Nederlands *peper* tegenover Duits *Pfeffer*, *zitten* tegenover *sitzen*, *gezeten* tegenover *gesessen*, *ik* tegenover *ich*. De verschuiving *k > kch* komt alleen in het epicentrum van de verschuiving voor, namelijk in de Alemannische dialecten (Zwitserland), waar men *werkch* zegt voor *werk*.

Klankwettig. Volgens de wet die de overgang van de ene klank in de andere bepaalt en verklaart. De term (Duits *Lautgesetz*) werd in de 19^e eeuw bedacht door de Junggrammatiker of neogrammatici, die de blinde werking of *Ausnahmslosigkeit* van de klankwetten poneerden, naar analogie van de natuurwetten.

Krim-Gotisch. Een Germaanse taal, een restant van het Gotisch, dat nog tot eind 18^e eeuw gesproken is in geïsoleerde gebieden op de Krim, nu Oekraïne. In 1589 heeft de Zuid-Nederlandse diplomaat Ogier Ghislain de Busbecq de eerste Krim-Gotische woordenlijsten, opgetekend uit de mond van een Krim-Goot aan het Turkse hof, gepubliceerd in zijn *Legationis Turcicae Epistolae* 'Turkse brieven van een gezant'.

Labiaal. Klank die met de lip of lippen gearticuleerd wordt. Bilabialen worden gearticuleerd met beide lippen: *b, p, m*, Zuid-Nederlandse en Surinaams-Nederlandse *w*. Labiodentalen worden met de boventanden tegen de onderlip gearticuleerd: *v, f*, Noord-Nederlandse *w*.

Labiodentiaal. Zie **labiaal**.

Laryngaal. Medeklinker gevormd in het strottenhoofd (*larynx*), door schuring van de lucht tussen de stembanden (fricatief *h*) of door dicht- en openklappen van de stembanden (glottisslag, zoals in *eende-ei*, en aanverwante klanken).

Laryngaaltheorie. Theorie die ervan uitgaat dat veel woorden in de Indo-Europese talen vroeger laryngalen moeten hebben bevat, die in de meeste overgeleverde talen al in de oudste teksten verdwenen zijn, maar die klinkerklaring hebben nagelaten. De basis voor de laryngaaltheorie is in 1878 gelegd door De Saussure.

Locatief. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord ter aanduiding van een plaats.

Metafoor. Woord dat vanwege de overeenkomst of gelijkenis in een overdrachtelijke betekenis gebruikt wordt, bijv. *ezel* 'dwaas', *koevoet* 'hefboom', *vleugel* (van een gebouw).

Metanalyse. Toevoeging of weglating van een foneem (vaak een *n*) aan het begin van een woord, door verkeerde scheiding van het voorafgaande woord (vaak *den, een*). De woordgrens werd dus verkeerd gelegd door verkeerde analyse van de woordgroep, bijv. *een/den aak* < *een/den naek, naecke*; *een/den adder* < *een/den nadder*; *nonkel* < *mijn/den onkel*

Metathese, metathesis. Plaatsverwisseling van een klinker en een medeklinker, meestal een *r*; bijv. *kersten* uit *kristen*, *gers, gars* uit *gras, (gods)vrucht* tegenover Duits (*Gottes*)*furcht* uit Germaans *furhta* 'vrees'. Soms ook verwisseling van twee medeklinkers, bijv. *hesp* naast *hips*, *begaren* uit *gebaren*. De term woordmetathese wordt gebruikt bij gevallen als *nootmuskaat* naast *muskaatnoot*.

Metoniem. Woord dat een ander woord vervangt voor een begrip dat ermee verband houdt, bijv. *de pars pro toto in het ouderlijk dak verlaten* of de eigennaam in plaats van het product of bezit, bijv. *Gezelle lezen, een bordeaux drinken, die boer is afgebrand*.

Metonymisch. Met gebruik van een metoniem.

Monoftong. Eenklank: een klinker die net zo eindigt als hij begint, bijv. *a, e, o*, maar ook *ie, eu* en *oe*. Tegenover **diftong**.

Mouillering. Palatalisering van een medeklinker, zodat hij een palatale *j*-klank krijgt. Een voorbeeld is de *t* in *katje* die gemouilleerd is. De combinatie *n* of *l* met een dentaal (*nd, nt, ld*) is gemakkelijk onderhevig aan mouillering; veel dialecten hebben *hontj* 'hond', *wiltj* 'wild', *naaldje* 'naald'. De gemouilleerde *l* en *n* werden in het Middelnederlands meestal met *lg, ng* weergegeven. De Franse *l-mouillé* is tegenwoordig niet meer dan een palatale fricatief *j*: het

werkwoord *mouiller* wordt nu /mu'je/ uitgesproken, maar bevatte oorspronkelijk een gemouilleerde l (Oudfrans *moillier* < Latijn *molliare*).

Nasaal. Medeklinker die met neergelaten huig gearticuleerd wordt, zodat de lucht (mede) door de neus ontsnapt: m, n, ng.

Nasaal infix. Zie **prenasalisatie**.

Nederlands-Nederlands. Voor het in Nederland gesproken bovenregionale taalgebruik dat specifiek afwijkt van dat in België, wordt de term Nederlands-Nederlands gebruikt (afkorting NN). Zie ook pagina 14.

Nomen actionis. Zelfstandig naamwoord dat een handeling aangeeft, bijv. *handeling*. De oudste nomina actionis zijn verbaalstammen van sterke werkwoorden (*slaap* bij *slapen*, *roep* bij *roepen*, *slag* bij *slaan*) of van zwakke werkwoorden (*dank* bij *danken*, *groet* bij *groeten*).

Nomen agentis. Woord dat de handelende persoon aangeeft, bijv. *handelaar* bij *handelen*, *werker* bij *werken*; ook de zaak die een handeling uitvoert: *plakker*, *klever*. In het Oudgermaans werden nomina agentis gevormd met het achtervoegsel *-(j)an-*, dat in het Middelnederlands *-e* werd, bijv. Middelnederlands *hertoge* '(letterlijk) legeraanvoerder', Nederlands *bode*, Middelnederlands *kempe* 'kamper, vechter', *schenke* 'schenker', *scutte* 'schutter' (Duits *Schütze*), Middelnederlands *herde* 'herder'. Toen het achtervoegsel *-e* niet meer distinctief was, werd het vervangen door *-er*, *-aar*.

Nominatief. Buiingsvorm (naamval) van een naamwoord als onderwerp of naamwoordelijk deel van het gezegde in een zin.

Noord-Nederlands. Nederlands dat historisch ten noorden van de grote rivieren gesproken wordt.

Nultrap. Zie **ablaut**.

Oclusief. Medeklinker die ontstaat doordat de luchtkolom tijdelijk afgesloten wordt en dan weer met een lichte plof doorgelaten wordt. Vandaar ook de term *plofklank* of *ploffer*. Oclusieven zijn: p, t, k, b, d en de g in Frans *gant*, Duits *gut*, Engels *good*.

Ongeleed woord. Woord dat slechts uit één woorddeel, uit één morfeem (betekeniseenheid) bestaat.

Onomatopoeie. Klanknabootsing.

Onovergankelijk. Niet in staat om een lijdend voorwerp bij zich te hebben.

Ontronding. Uitspraak van oorspronkelijk geronde klinkers met lippenspreiding. Bekend is de ontronding van u tot i in de Noordzee-Germaanse dialecten: *put* > *pit*, *hul* > *hil*, *brug* > *brig*, *dun* > *din*, *rug* > *rik*. Ook ontronding van eu > e komt voor: Middelnederlands *peuluwe* wordt *peluw*, *euv* wordt *evel*.

Open lettergreep. Lettergreep die eindigt op een klinker.

Overgangsklank. Een klank, w of j, die tussen twee klinkers ingeschoven wordt. In het Frans en het Duits worden twee klinkers na elkaar zonder overgang uitgesproken, bijv. in *théâtre*, *Theater*; in het Nederlands wordt daar een overgangsklank j ingeschoven, met als resultaat *tejater*. Franse woorden of namen met twee opeenvolgende klinkers krijgen in Vlaamse dialecten een overgangsklank j/w; *noël* wordt bijv. *nowèl*, *nojèl*, *gruet* wordt *gruwee*. Ook de w in Nederlands *duwen* is een overgangsklank, *duwen* staat tegenover Oudhoogduits *dúhen*.

Overgankelijk. In staat om een lijdend voorwerp bij zich te hebben.

Palataal. Klank gearticuleerd tegen of bij het harde gehemelte (*palatum*), bijv. de k in *kiel*, de nj in *franje*, de tj in *eitje*. Palatale klinkers zijn bijv. de i, de e en de eu.

Palatalisering of **Palatalisatie.** Verschuiving van de articulatie naar voren in de mond, naar het palatum of harde gehemelte. De a van *katje* is palataler dan de a van *kat* door de invloed van

de palatale j. In de kustdialecten komt spontane palatalisering voor van o > eu, bijv. *deur* 'door', *meugen* 'mogen', *veugel* 'vogel', *weunen* 'wonen'.

Paradigma. Het grammaticale geheel van verbogen of vervoegde vormen van een woord.

Paragogisch. Gezegd van een klank – vaak t of d – die onetymologisch is toegevoegd aan het eind van een woord, bijv. *arend* (Middelnederlands *aren*) of *burcht* (uit *burg*). Ook **anorganisch** genoemd.

Partikel. Onverbuigbare woordsoort, zoals voorzetsel en voegwoord, modale partikels, zoals *nog*, *wel*, *eens*, *even* en focuspartikels, zoals *zelfs*. Daarnaast ook bijv. het Middelnederlandse negatiepartikel *ne* of *en*.

Patroniem. Achternaam die afgeleid is van de voornaam van de vader, bijv. *Janssen*, *Gerards*.

Pejoratief. Woord met ongunstige betekenis of dat een ongunstiger betekenis gekregen heeft. *Wijf* was oorspronkelijk een neutraal woord voor 'vrouw', zoals het Engelse *wife* (dat wel een betekenisvernauwing tot 'echtgenote' onderging). *Slecht* ontwikkelde zich van 'vlak, effen, glad' (zoals nog in het werkwoord *slechten*) via 'gewoon, ordinair' (vergelijk Duits *schlicht*) tot 'kwaad, niet deugdelijk'.

Perfectief. Aspect dat de voltooiing van de handeling impliceert. Perfectieve werkwoorden zijn bijv. *krijgen*, *sterven*, *komen*. In het Middelnederlands ontbrak het perfectieve voorvoegsel *ge-* in *hi was comen*, omdat het werkwoord al perfectief was. Tegenover perfectief staat **duratief**.

Predicatief. Een predicatief gebruikt bijvoeglijk naamwoord is een naamwoordelijk deel van het gezegde, bijv. *de jongen is blond*, of een bepaling van gesteldheid, bijv. *hij verft de deur groen*. Zie ook **attributief**.

Prenasalisatie. Vooral bij substraatwoorden komt het vaak voor dat er varianten bestaan met en zonder nasaal voor een medeklinker, bijv. *stronk* naast *struik*. De vorm *stronk* heeft prenasalisatie van de k; een andere term die gebruikt wordt is *nasaalinflix*.

Presens. Tegenwoordige tijd.

Preterito-presens. Werkwoord waarvan het presens op een sterke preteritumvorm teruggaat. Onder andere de werkwoorden *kunnen*, *mogen*, *moeten*, *zullen*, *weten*, *willen* zijn preterito-presentia. Omdat oorspronkelijk in het preteritum van de meeste sterke werkwoorden twee verschillende klinkers voorkwamen (*bant* - *bonden*), vertonen de preterito-presentia verschillende stamklinkers: *kan* - *kunnen*, *mag* - *mogen*, *zal* - *zullen*. Omdat de derde persoon enkelvoud in het preteritum van sterke werkwoorden geen t-uitgang heeft (*hij liep*), hebben de preterito-presentia geen t-uitgang in de derde persoon enkelvoud van het presens: *hij kan*, *mag*, *zal*, *wil*.

Preteritum. Verleden tijd.

Primärberührung. Een zeer oude vorm van assimilatie waarbij *pt* > *ft* (bijv. *bruiloft* bij *lopen*), *tt* > *ss* (bijv. *gewis* bij *weten*), en *kt* > *cht* (bijv. *dacht* bij *denken*).

Proclise. Een minder betoond element dat aan een volgend sterker betoond element wordt gehecht, bijv. 't is, 'k wil. Vergelijk **enclise**.

Reduplicatie. Verdubbeling van een lettergreep of beginklank, in het Nederlands in expressieve woorden als *mama*, *kaka*, *foefelen*, *verfomfaaien*, en in *deed* < Oudnederlands *deda*, waarin de reduplicatie (*mede*) de verleden tijd vormde en dus grammaticaal is.

Rekking. Verlenging van een oorspronkelijk korte klinker. In het late Oudnederlands werden alle korte klinkers in open lettergreep gerekt. Een rest van dit verschijnsel vinden we in de meervoudsvorming *daken* bij *dak*, *loten* bij *lot*, *spelen* bij *spel* en *schepen* bij *schip*. Een ander soort rekking is de *compensatierekking*. Deze komt voor in Noordzee-Germaanse dialecten. De nasaal verdwijnt daarbij o.a. voor *p* en *s*, waardoor de voorafgaande klinker gerekt wordt, bijv. Germaans *munp* > *mude* > *muide* in plaatsnamen als *Muiden*, *Arnemuiden*, *Diksmuide*, en Engels *mouth*, tegenover Nederlands *mond*, plaatsnamen als *Dendermonde*, *Roermond* en Duits *Mund*.

- Ronding.** Uitspraak met lippenronning (u, eu) van een oorspronkelijk ongeronde (i, e) klinker, onder invloed van een labiaal, met name een bilabiaal. De bilabialen worden met beide lippen gearticuleerd, die daarbij een kleine ronde opening vormen. Deze ronding wordt overgedragen op de volgende klinker, die met ronde, vooruitgestulpte lippen wordt gearticuleerd. De i van Middelnederlands *pipe* wordt u in West-Vlaams *pupe* onder invloed van de p, de i van *wijf* wordt u in *wuuf* onder invloed van de bilabiale w. Ook de l kan e of i tot u ronden: *zilver* wordt *zulver*, *blessen* wordt *blussen*, *schelp* wordt *schulp*. Andere voorbeelden zijn *speulen* voor *spelen*, *veul* voor *veel*.
- Rotacisme.** Overgang van z tot r, die o.a. heeft plaatsgevonden in het Noord- en West-Germaans, bijv. *meer* tegenover Gotisch *maiza* ‘groter’. Zie ook **grammatische wisseling**.
- Simplex.** Een grondwoord of ongeleed woord, waarvan andere zijn afgeleid; zo zijn bijv. van het simplex *groot* gelede woorden als *groots* en *vergroten* afgeleid.
- Sjwa.** Toonloze e.
- s-mobile.** Een s die in sommige talen van één en dezelfde taalfamilie aan het begin van een verwant woord wel voorkomt en in andere talen van diezelfde familie niet, zonder dat de regelmaat van dit verschijnsel bekend is, bijvoorbeeld *smelten* naast Engels *melt*; ook een s die in twee verwante woorden van een en dezelfde taal wel en niet voorkomt, bijvoorbeeld Nederlands *lijm*, *likken* naast *slijm*, *slikken*.
- Stam.** Uitgebreide basis van een woord, bestaande uit de wortel met een stamachtervoegsel, maar zonder uitgang.
- Stemhebbende klank.** Klank die gevormd wordt met trilling van de stembanden, bijv. v, z, b, d.
- Stemloze klank.** Klank die gevormd wordt zonder trilling van de stembanden, bijv. f, s, p, t.
- Substantivering.** Gebruik van een bijvoeglijk naamwoord of een werkwoord als zelfstandig naamwoord.
- Substraat(taal).** Oorspronkelijke taal in een bepaald gebied, waarvan de articulatiebasis en de grammatica sporen achterlaten in de taal van de er later gevestigde bevolking. De differentiëring van de verschillende Romaanse talen uit het vulgair Latijn kan worden verklaard uit de verschillende substraattalen. Het Brussels-Frans verraadt duidelijk zijn Nederlands substraat.
- Suffixsubstitutie.** De vervanging van een achtervoegsel door een ander, intussen productiever achtervoegsel. Voor Middelnederlands *lieve* met het achtervoegsel *-e* (ook Duits *Liebe*) heeft het Nieuwnederlands *liefde* met het achtervoegsel *-de*.
- Surinaams-Nederlands.** Voor de in Suriname gesproken variëteit van het Nederlands die specifiek afwijkt van het taalgebruik in Nederland, wordt de term Surinaams-Nederlands gebruikt (afkorting SN). Zie ook pagina 14.
- Svarabhakti.** Het verschijnsel dat tussen een medeklinker en een liquida (l, r) een klinker wordt ingelast, in de Germaanse talen een sjwa. Voorbeelden zijn *mellek* ‘melk’, *kelanten* ‘klanten’.
- Syncope.** Deletie van een klank midden in een woord. Voorbeelden zijn *d-syncope* in *la* uit *lade*, *slee* uit *slede*, en *v-syncope* in Middelnederlands *hoot* uit *hovet* ‘hoofd’.
- Synoniem.** Gelijkbetekenend woord.
- Tautologie.** Combinatie van twee woorden die hetzelfde betekenen, bijv. *blij en verheugd*, of samenstelling van twee woorden met (nagenoeg) dezelfde betekenis, bijv. *damhert*, *keurslijf*, *eidereend*, *lintworm*.
- Terugvorming.** Leenvertaling van Duits *Rückbildung*, Engels *backformation*. Woord dat een grondwoord lijkt te zijn, maar in werkelijkheid teruggaat op een woord dat een afleiding schijnt te zijn, bijv. *junk*, *gup* uit ouder *junkie*, *guppy*.
- Toponiem.** Plaatsnaam.
- Umlaut.** Wijziging van een klinker door attractie van een volgende klinker die de vorige beïnvloedt, in wezen een vorm van klinkerassimilatie. In de Germaanse talen komt o.a. de i-

umlaut voor. Duits *Gäste*, meervoud van *Gast*, gaat terug op Oudhoogduits *gesti* uit *gasti*, waarbij de gesloten *i* de open *a* heeft aangetrokken tot een halfopen *e*. Deze umlaut bestaat ook in het Nederlands: zetten tegenover Gotisch *satjan* (zie bij **causatief**), beek uit Middelnederlands *beke*, met umlaut uit Germaans *baki*, tegenover Duits *Bach* zonder umlaut. Daarnaast bestaat ook de *a*-umlaut: de overgang van *u* tot *o* voor een *a* in de volgende lettergreep, bijv. Nederlands *(ge)holpen* uit Proto-Germaans *hulpan*.

Velaar. Spraakklank die tegen of bij het zachte gehemelte (*velum*) gevormd wordt: *g, ch, k; o, oe*.

Verscherping. Verstemlozing, d.w.z. uitspraak van een stemhebbende medeklinker als stemloze medeklinker, bijv. *p < b, t < d, s < z, f < v*, Hollands *seer feel* 'zeer veel'. In het Nederlands worden medeklinkers aan het eind van een woord verscherpt: *paard* wordt uitgesproken als /paart/. Verscherping is vaak een middel tot expressiviteit.

Vocatief. Buigingsvorm (naamval) van een naamwoord die wordt gebruikt als aanspreekvorm.

Volksetymologie. Vervorming van vreemde, ongewone, ondoorzichtige, onbekende woorden door associatie met beter bekende woorden, bijv. *hangmat*, ontleend aan Spaans *hamaca*.

Voltrap. Zie **ablaut**.

Voortonig. In Germaanse talen – met name Nederlands en Duits – ligt het hoofdaccent normaal op de eerste lettergreep. Leenwoorden uit het Frans nemen meestal het Romaanse eindaccent over; de aanvangslettergrepen liggen dus voor die hoofdtonige lettergreep en zijn voortonig of protonisch. Door het onbeklemtoonde karakter verliest de voortonige klinker vaak zijn volle klank en wordt hij verdoft of gereduceerd tot een sjwa. Aangezien een offe klinker in de eerste lettergreep in het Nederlands ongewoon is, wordt vaak een volle klinker (dikwijls *a*) hersteld, bijv. *bagijn* uit *begijn*. Dit wordt voortonige versterking genoemd.

Wet van Kluge. Volgens de wet van Kluge, die specifiek voor het Germaans geldt, werd een *n* door de voorafgaande medeklinker geassimileerd indien de klemtoon erop volgde. De uitkomst was een lange medeklinker, die in het geval van de oclusieven altijd stemloos was. Voorbeelden zijn *likken < pgm. *likkōn- < pie. *liǵ^h-neh₂-i-on-* en *wit < pgm. *hwitta- < pie. *kúit-nó-*. Vanwege het ontbreken van een volgende klemtoon werd de wet dus niet toegepast in bijv. *brein < pgm. *bragna- < pie. *mróg^h-no-*. Na een lange klinker of diftong bleef de medeklinker kort, bijv. *in diep < pgm. *deup(p)a- < pie. *d^heub^h-nó-*. De situatie werd gecompliceerd door latere ontwikkelingen in het Proto-Germaans. Bij de *n*-stammen ontstonden vanwege de Indo-Europese achtervoegselablaut allerlei nieuwsoortige wisselingen. Het Proto-Germaanse woord voor jongen kreeg zo via de nominatief **gnób^h-ōn*, genitief **gnob^h-n-ós* de verbuiging *pgm. *knabō, *knappaz*, waaruit de variatie tussen Duits *Knabe* en Oudengels *cnappa* wordt verklaard. Door analogiewerking ontstonden dan weer de mengvormen **knabb-* en **knap-*, die ten grondslag liggen aan Middelhoogduits *knappe* respectievelijk Nederlands *knaap*.

Wortel. Gereconstrueerde basis van een woord.

Zuid-Nederlands. Nederlands dat historisch ten zuiden van de grote rivieren (Vlaanderen, Brabant, Limburg) gesproken wordt.

Literatuurlijst

- Aalberse, S. (2009), *Inflectional Economy and Politeness. Morphology-internal and morphology-external factors in the loss of second person marking in Dutch*, Utrecht
 ABäG: Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik
 AD: *Algemeen Dagblad*, verschenen vanaf 1946; recente jaargangen toegankelijk via www.lexisnexis.nl
- Adams, D.Q. (1999), *A Dictionary of Tocharian B*, Amsterdam
- Alg. Ned. Enc.: *Algemeene Nederlandsche encyclopedie voor den beschaafden stand (1865-1868)*, 15 delen, Zutphen
- Ampzing, S. (1628), 'Nederlandsch tael-bericht', in: Zwaan (1939), 133-191
- Anderson, R.R., U. Goebel & O. Reichmann (1986-...), *Frühneuhochdeutsches Wörterbuch*, Berlin
- Anttila, R. & P. Nummenaho (2000), *Selected loans into Finnish and Baltic-Finnic*, Napoli
- Apeldoorn, C.G.L. & T. Beijer (1997), *Van achilleshiel tot de toorn van Zeus. Bijbelse en mythologische eponiemen in de Nederlandse taal*, Den Haag
- Apherdianus, P. (1552, 1581), *Tyrocinium linguae Latinae*, Antwerpen
- Appel, R. (1990), *Voetbaltaal, 's-Gravenhage*
- Arsy, J.L. d' (1643, 1651, 1699), *Het groote Woorden-boeck vervattende den Schat der Nederlandsche Tale, met een(e) Fransche uyt(-)legginge*, Rotterdam/Utrecht
- Asbaghi, A. (1988), *Persische Lehnwörter im Arabischen*, Wiesbaden
- AWAhd: A. Lloyd, O. Springer (t/m band 2) & R. Lühr (vanaf band 2) (1988-), *Etymologisches Wörterbuch des Althochdeutschen*, Göttingen/Zürich
- Baale, L.M. en C.H. (1908), *Handboek van vreemde woorden, uitdrukkingen, enz.*, Zutphen
- Babiniotis, G. (1998), *Lexikó tis néas ellinikís glóssas*, Athene
- Backer, C.A. (1936, herdruk 2000), *Verklarend woordenboek van wetenschappelijke plantennamen*, Amsterdam/Antwerpen
- Bakel, J. van (1997), 'Dorsvloerbenamingen', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 69, 85-142
- Bakema, P. e.a. (2003), *Vlaams-Nederlands woordenboek; van ambetanterik tot zwanzer*, Antwerpen
- Bakker, J.J.M. e.a. (1959 en 1967), *Winkler Prins Woordenboek met encyclopedische informatie*, Amsterdam
- Bal, J. (1899), *Verklarend woordenboek met platen voor België en Nederland*, Gent/Brussel
- Bartels, K. (1996), *Wie Berenike auf die Vernissage kam, 77 Wortgeschichten*, Darmstadt
- Bartels, K. (1998), *Wie der Steuermann im Cyberspace landete, 77 neue Wortgeschichten*, Darmstadt
- Battaglia, S. (1961-2002), *Grande dizionario della lingua italiana*, Torino
- Battisti, C. & G. Alessio (1950-57), *Dizionario etimologico italiano*, Firenze
- Bauwens, I. (1910-14), *Nederlandsch Woordenboek en Kunstwoordentolk der Geneeskunde*, Antwerpen/Aalst
- BDE: R. Barnhart (red.) (1988), *The Barnhart Dictionary of Etymology*, New York; herdruk 2000 onder de titel *Chambers Dictionary of Etymology*
- Beekes, R.S.P. (1990), *Vergelijkende taalwetenschap. Tussen Sanskrit en Nederlands*, Utrecht
- Beekes, R.S.P. (1996), 'Ancient European Loanwords', in: *Historische Sprachforschung* 109, 215-236
- Beekes, R.S.P. (1998), 'Een nieuw Indo-Europees etymologisch woordenboek', in: *Mededelingen van de Afdeling Letterkunde van de KNAW*, 61-69
- Beele, W. (1975), *Studie van de Ieperse persoonsnamen uit de stads- en baljuwsrekeningen 1250-1400*, Leuven
- Beem, H. (1967), *Resten van een taal; woordenboekje van het Nederlandse Jiddisch*, Assen/Amsterdam

- Beem, H. (1970), *Jerösche. Jiddische spreekwoorden en zegswijzen uit het Nederlandse taalgebied*, Assen
- Beem, H. (1974), *Uit Mokum en de Mediene*, Assen
- Beitr.Ae.: A. Bammesberger (1979), *Beiträge zu einem etymologischen Wörterbuch des Altenglischen. Berichtigungen [...] von F. Holthausen*, Heidelberg
- Benau, P. (1809), *Nieuw Nederduytsch en Fransch Woordenboek en Nouveau dictionnaire françois-flamand*, Gent
- Benecke, G.F. e.a. (1854-66), *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, Leipzig
- Benkö, L. (1992-97), *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I-III*, Budapest
- Bense, J.F. (1926-39), *A dictionary of the Low-Dutch element in the English vocabulary*, London
- Berkel, G. van & K. Samplonius (2006), *Nederlandse plaatsnamen: herkomst en historie*, Utrecht
- Berlaimont, N. van (1536, 1553), *Vocabulare van nyeus gheordineert*, Antwerpen
- Bern.: L. de Man & P.G.J. van Sterkenburg (red.) (1977), *Het Glossarium Bernense: een Vroegmiddelnederlandse tweetalige Latijns-Limburgse woordenlijst*, 's-Gravenhage
- Besten, H. den (1992), 'De makke van de etymologie van koloniale woorden in het Nederlands', in: *Jaarboek van de Stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie: Overzicht van het jaar 1991*, Leiden, 52-82
- Bilderdijk, W. (1822), *Geslachtlijst der Nederduitsche naamwoorden, op stellige taalgronden gevestigd*, Amsterdam; tweede editie (1832-34), als *Verklarende geslachtlijst ...*, Amsterdam
- Binnart, M. (1654), *Biglotton sive dictionarium Teutonico Latinum Novum*, Utrecht
- Binnart, M. (1659), *Biglotton Amplificatum Sive Dictionarium Teuto-Latinum Novum*, Antwerpen
- Bjorvand, H. & F.O. Lindeman (2000), *Våre arveord: etymologisk ordbok*, Oslo
- Blok, H. & H. ter Stege (1995, 2000), *De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis*, Leidschendam
- Blussé, A. (1811, 1828), *Dictionnaire portatif françois & hollandois et hollandois & françois*, Dordrecht
- Bo, L.-L. De (1873, 1892), *Westvlaamsch idioticon*, Brugge
- Boekenoogen, G.J. (1897), *De Zaausche Volkstaal*, Leiden
- Boeventaal: De Boeventaal. Zakwoordenboekje van het Bargoensch, Dokkum (1906), in: *Boeventaal & Gabbertaal. Twee Bargoense woordenboekjes uit de eerste helft van de 20ste eeuw*, Soest 1999; tevens als bron 32 in: Moormann (2002)
- Boey, T. (1773), *Woorden-tolk of Verklaring der voornaamste onduitsche en andere woorden in de hedendaagsche en aloude Rechtspleginge voorkoomende*, 's-Gravenhage
- Bomhoff Hz., D. (1822, 1832, 1851, 1861), *Nieuw woordenboek der Nederduitsche en Engelsche taal*, Nijmegen
- Bomhoff Hz., D. (1835), *Nieuw Nederduitsch-Fransch woordenboek*, Zutphen
- Bomhoff Hz., D. (1840, 1857), *Complete English-Dutch and Dutch-English Pocket-Dictionary*, Zutphen
- Bomhoff Hz., D. (1857), *Nieuw groot woordenboek der Nederlandsche taal*, Leiden
- Bomhoff Hz., D. (1858), *Nieuw Handwoordenboek voor de spelling der Nederduitsche Taal*, Leiden
- Bos zakgids: D. Bolle, I. Bos (1911), *Bos' Zak-gids voor het Hotel-, Restaurant- en Banketbakkersbedrijf ten Dienste van Hoteliers, Restaurateurs, Banketbakkers, Koks, Kellners*, Amsterdam
- Bos, F. (1912, 1914, 1955), *De vreemde woorden: verklarend woordenboek*, Amsterdam
- Bosch, A. ten (1911), *Het Viertalig technisch woordenboek*, Deventer
- Bosworth/Toller: *An Anglo-Saxon Dictionary based on the manuscript collections of the late Joseph Bosworth*. Oorspronkelijke uitgave 1838, later uitgebreid door T.N. Toller, voor het laatst uitgebreid in 1972 door A. Campbell
- Boutillier, J. (1483 e.v.), *Somme ruyrael*, Antwerpen
- Boutkan, D. & A. Quak (red.) (2000), *Language contact; substratum, superstratum, adstratum in Germanic languages (= ABäG 54)*, Amsterdam
- Boutkan, D. & S.M. Siebinga (2005), *Old Frisian Etymological Dictionary*, Leiden

- Boutkan, D. (1998), 'On the form of North European substratum words in Germanic', in: *Historische Sprachforschung* 111, 102-133
- Boutkan, D. (1999), 'II. Pregermanic Fish in Old Saxon Glosses: On alleged Ablaut patterns and other formal deviations in Gmc. substratum words', in: *ABäG* 52, 11-26
- Bouvink: z.a. (1772), *Verhandeling over de muziek*, Den Haag (Bouvink)
- Brandt, C.D.J. & M.H. de Haan (1930, 1953), *Het vreemde woord: nieuw geïllustreerd vreemde woordenboek*, Utrecht
- Bree, C. van (1987), *Historische grammatica van het Nederlands*, Dordrecht
- Bremmer jr., R.H. & J. van den Berg (red.) (1993), *Current trends in West Germanic etymological lexicography*, Leiden
- Bremmer jr., R.H., G. van der Meer & O. Vries (red.) (1990), *Aspects of Old Frisian Philology* (= *ABäG* 31/32; *Estrikken* 69), Amsterdam/Atlanta/Groningen
- Bremmer jr., R.H., T.S.B. Johnston & O. Vries (red.) (1998), *Approaches to Old Frisian Philology* (= *ABäG* 49; *Estrikken* 72), Amsterdam/Atlanta/Groningen
- Broeckaert, J. (1895), *Bastaardwoordenboek*, Gent
- Broersma, R.G. (1970), *Recht voor z'n raap. Jargonboek voor hippe en andere vogels*, Leiden
- Brok, H. (1991), *Enkele bloemnamen in de Nederlandse dialecten*, Amsterdam
- Brok, H. (1993), *Van vergeet-me-nietje tot gebroken hartje. Over de herkomst van bloem- en plantnamen in de Nederlandse taal*, 's-Gravenhage
- Bruijn-van der Helm, J. de (1992), *Merce, moneta e monte. Termini commerciali italiani attestati nei testi neerlandesi dei secoli XVI e XVII*, Utrecht
- Buys, E. (1769-78), *Nieuw en volkomen Woordenboek van Konsten en Weetenschappen*, Amsterdam
- BvW: O. Bloch & W. von Wartburg (1968), *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris
- Calisch, I.M. & N.S. Calisch (1864), *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, Tiel. Zie ook Van Dale
- Calisch, I.M. (1871: EN, 1875: NE), *Nieuw volledig Nederlandsch-Engelsch en Engelsch-Nederlandsch woordenboek = New complete dictionary of the English and Dutch languages*, Tiel
- CEDEL: E. Klein (1966-67 (1977)), *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*, Amsterdam/London/New York
- Centrum: dagblad *Het Centrum*, verschenen van 1884-1941; jaargangen 1910-30 digitaal toegankelijk via de Koninklijke Bibliotheek (www.kb.nl)
- Černych, P.Ja. (1993), *Istoriko-ëtimologičeskij slovar' sovremennogo russkogo jazyka*, Moskva
- CG I: M. Gysseling (1977-87), *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)*, 's-Gravenhage. Reeks I met ambtelijke bescheiden uit 1210-1300
- CG II: M. Gysseling (1977-87), *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)*, 's-Gravenhage. Reeks II met literaire teksten
- Chantraine, P. (1968-80), *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris
- Chomel, M.N. (1743, 1778), *Algemeen huishoudelijk-, natuur-, zedekundig- en kunstwoordenboek*, Leiden
- Claes s.j., F. (1982), 'Fragmenten van twee Middelnederlandse woordenboeken', in: *LB* 71, 393-426
- Claes s.j., F. (1994a), 'Oude dateringen van Nederlandse woorden', in: *LB* 83, 197-234
- Claes s.j., F. (1994b), 'Vroegere dateringen I', in: *Trefwoord* 9, 68-71
- Claes s.j., F. (1995), 'Simon Stevin als bron voor Kiliaan', in: *TNTL* 111, 55-64
- Claes s.j., F. (1996), 'Vroegere dateringen III', in: *Trefwoord* 11, 153-159
- Claes s.j., F. (1997), 'Vroegere dateringen dan bij De Vries en De Tollenaere', in: *Trefwoord* 12, 155-181
- Claes s.j., F. (1998), 'Doorbreking van het Kiliaanse ijzeren gordijn', in: *Trefwoord* 13, 186-191
- Cleasby, R. & G. Vigfússon (1975), *An Icelandic-English dictionary*, Oxford
- Clerck, W. de (1981), *Nijhoffs Zuidnederlands woordenboek*, 's-Gravenhage/Antwerpen

- Coelho, M.B. (1946 e.v.), *Practisch verklarend zakwoordenboek der geneeskunde*, 's-Gravenhage
- Cohen, P. (1935), *Reklame-woorden verklaard*, Amsterdam
- Coolhaas, W.P. (red.) (1960, 1964, 1968), *Generale Missiven van gouverneurs-generaal en raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie I,II,III*, Den Haag
- Corleva, J. (1741), *De schat der Nederduitsche wortel-woorden*, Amsterdam
- Corominas, J. (1980–91), *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid
- Coromines, J. (1980–91), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona
- Corpus ANW: Neologismencorpus voor het Algemeen Nederlands Woordenboek. Zie www.inl.nl
- Coster, M. De (1992), *Woordenboek van jargon en slang*, Amsterdam
- Coster, M. De (1999), *Woordenboek van neologismen. 25 jaar taalaanwinsten*, Amsterdam/Antwerpen
- Coster, M. De (2001), *Woordenboek van eufemismen en politiek correct taalgebruik*, Amsterdam/Antwerpen
- Coster, M. De (2002), *Woordenboek van populaire uitdrukkingen, clichés, kreten en slogans*, Den Haag/Antwerpen
- Cowan, H.K.J. (1971, 1974), 'Prae-Indo-Europese relictten in de Nederlanden?', in: LB 60, 159–198 en LB 63, 215–260
- Croonenberg (1984), E., R. Zuidinga, J. Roelands (samenstellers) *De dagen* (serie Wat een Taal), Amsterdam
- Da Cunha, A.G. (1982), *Dicionário etimológico Nova Fronteira da língua portuguesa*, Rio de Janeiro. Met Supplement in 1986
- Dagbreg. Bat. (1623–80): H.T. Colenbrander e.a. (red., 1896–1904), *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia vant passerende daer ter plaetse als over geheel Nederlandts-India*, 's-Gravenhage, 9 delen
- Dale, J.H. van: *Nieuw Woordenboek der Nederlandsche taal* (en titelvarianten). Jaartallen per druk: 1:1864 (zie Calisch), 2:1872, 3:1884, 4:1898, 5:1914, 6:1924, 7:1950, 8:1961, 9:1970, 10:1976, 11:1984, 12:1992, 13:1999; 14: 2005
- Dale HN, van: *Groot woordenboek van hedendaags Nederlands*. Jaartallen per druk: 1:1984, 2:1991, 3:2002
- Dale Hwb., van: *Van Dale Handwoordenboek der Nederlandse taal* (en titelvarianten). Jaartallen per druk: 1:1915, 2:1917, 3:1920, 4:1925, 5:1948, 6:1950, 7:1956, 8:1975, 9:1982
- Dale Hwb. HN, van: *Van Dale handwoordenboek van hedendaags Nederlands*. Jaartallen per druk: 1:1988, 2:1996
- Dale Zwb., van: J.H. van Dale, *Van Dale's zakwoordenboekje der Nederlandse taal*, vanaf 1878, met titelvarianten
- Dalen-Oskam, K. van & M. Mooijaart (2000), *Bijbels Lexicon*, Amsterdam
- Dam, C. van (1940), 'De Spaanse woorden in het Nederlands', in: *Bundel opstellen van oud-leerlingen aangeboden aan prof.dr. C.G.N. de Vooys*, Groningen, 86–103
- Damhouder, J. de (1555 e.v.), *Practijcke ende hantboeck in criminele saken*, Antwerpen
- Dasypodius, P. (1542 e.v.), *Dictionarium Latinogermanicum*, Straatsburg (Hildesheim/New York 1974)
- Dasypodius, P. (1556), *Dictionarium Germanicolatinum*, Antwerpen
- Dauzat, A., J. Dubois & H. Mitterand (2001), *Dictionnaire étymologique*, Paris
- DEAF: K. Baldinger e.a. (1974–), *Dictionnaire étymologique de l'ancien français*, Québec-Tübingen
- Debrabandere, F. (1994), 'Oude Westvlaamse woorden', in: *De Leiegouw XXXVI*, 285–324
- Debrabandere, F. (2000), *Wat woorden weten. Over woorden en hun geschiedenis*, Amsterdam/Antwerpen
- Debrabandere, F. (2002), *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen
- Debrabandere, F. (2003), *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Amsterdam

- Debrabandere, F. (2004), 'Voortonige versterking in het West-Vlaams', in: *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal* (red. J. De Caluwe e.a.), 387-390
- Debrabandere, F. (2005), *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen
- Debrabandere, F. (2007), *Zeeuws etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen
- Degnbol, H. e.a. (1989-), *Ordbog over det norrøne prosasprog = A dictionary of Old Norse prose*, København
- Delamarre, X. (2001), *Dictionnaire de la langue gauloise: une approche linguistique du vieux-celtique continental*, Paris
- Delattre, J. (1943), *De invloed van het Spaans en het Portugees op de Westeuropese talen*, Brussel (apart nummer van *Levende Talen* 11)
- Delftse Bijbel (1477), *Die bible in duytsche*, Delft. Herdruk als *De Delftse bijbel van 1477*, Amsterdam/Alphen aan den Rijn 1977
- DELI: M. Cortelazzo & P. Zolli (1984-91), *Dizionario etimologico della lingua italiana*, Bologna
- Derksen, R. (2008), *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden
- Deux Aes: G. van Wingen (1562), *Biblia: dat is, De gantsche Heylighe Schrift, grondelick ende trouwvelick verduytschet, etc.*, Emden
- Devos, M. (1991), *Bouwlandtermen in de Vlaamse dialecten*, z.p.
- Devoto, G. (1968), *Avviamento alla etimologia italiana; Dizionario etimologico*, Firenze
- Diat.: C.C. de Bruin (red.) (1970), *Het Luikse diatessaron*, Leiden
- Dibbets, G.R.W. (1995), *De woordsoorten in de Nederlandse triviumgrammatica*, Amsterdam
- Diefenbach, L. (1857 en 1867), *(Novum) Glossarium Latino-Germanicum mediae et infirmae aetatis*, Frankfurt
- Diez, F. (1887), *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*, Bonn
- Dodonaeus (1554), *Cruyde Boeck*, Antwerpen
- Dodonaeus (1583), *Stirpium Historiæ Pemptades sex sive libri XXX*, Antwerpen
- Dodonaeus (1608, herdruk 1618 en 1644), *Herbarius oft Cruydt-Boeck*, Leiden
- Donselaar, J. van (1989), *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands*, Muiderberg
- Donselaar, J. van (1994), 'Vroege vondsten van woorden bij Nederlanders in hun Zuidamerikaanse koloniën tot 1800', in: *Trefwoord* 8, 28-34
- Donselaar, J. van (1995), 'Vroege(re) dateringen van dierenamen in bronnen over Zuid-Amerika', in: *Trefwoord* 10, 84-90
- Donselaar, J. van (1996), 'Woorden in de Surinaamse plakaten van de zeventiende eeuw en hun presentie en datering in het WNT', in: *Trefwoord* 11, 133-141
- Donselaar, J. van (1997a), 'Vroege vindplaatsen van woorden (1624/1644) in de boeken van Iohannes de Laet', in: *Woordenaar* 1, 1: 9-10
- Donselaar, J. van (1997b), 'Koopmanschappen bij Herlein (1718). Hun presentatie en dateringen in het WNT', in: *Woordenaar* 1, 2: 6-8
- Donselaar, J. van (1997c), 'Vroege(re) dateringen van diernamen in bronnen over Zuid-Amerika (II)', in: *Trefwoord* 12, 182-186
- Donselaar, J. van (1998a), 'Vroege(re) dateringen van diernamen in bronnen over Zuid-Amerika (III en algehele analyse)', in: *Trefwoord* 13, 197-204
- Donselaar, J. van (1998b), 'Dateringen van enige gallicismen uit oude bronnen (1682/1777) over Suriname', in: *Woordenaar* 2, 1: 7-9
- Donselaar, J. van (1998c), 'Vroege vindplaatsen bij Van Linschoten (1596) en Ruiters (1623)', in: *Woordenaar* 2, 2: 6-7
- Donselaar, J. van (1999a), 'Vroege vondsten van vogelnamen', in: *Woordenaar* 3, 1: 13

- Donselaar, J. van (1999b), 'Dateringen in het WNT: een steekproef en een lijst van vroege vondsten', in: *Woordenaar* 3, 2: 12–14
- Donselaar, J. van (2000a), 'Vroege dateringen van diernamen', in: *Woordenaar* 4, 1: 20
- Donselaar, J. van (2000b), 'Vroegere en nauwkeuriger dateringen dan in het Etymologisch Woordenboek van Van Dale', in: *Trefwoord* 2000
- Dozy, R. (1867), *Oosterlingen: verklarende lijst der Nederlandsche woorden die uit het Arabisch, Hebreuwsch, Chaldeeus, Perzisch en Turksch afkomstig zijn*, 's-Gravenhage/Leiden/Arnhem
- Du Cange (1678, latere alleen herdrukken): *C. du Fresne, sieur de Du Cange Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Parijs
- EDale: P.A.F. van Veen & N. van der Sijs (1997), *Etymologisch woordenboek. De herkomst van onze woorden*, Utrecht/Antwerpen, 2e druk
- EDuden: *Duden Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*, Wien/Zürich 1989
- Eigenhuis, K.J. (2004), *Verklarend en etymologisch woordenboek van Nederlandse vogelnamen*, Amsterdam
- Elffers, H. & W. Viljoen (1908), *Beknopt Nederlands Woordenboek voor Zuid-Afrika*, Kaapstad
- Elsevier: *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift*, verschenen van 1891–1940
- Ende, C. van den (1654–56, 1665, 1669, 1681, 1695–97, 1710), *Le gazophylace de la langue Françoise et Flamende. Schat-kamer der Nederduitsche en Francoische tale*, Rotterdam
- Endt, E. (1972, 1974), *Bargoens woordenboek*, Amsterdam
- Ernout, A. & A. Meillet (1985), *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris
- Essen, Jac. van (1938), *Beschrijvend en verklarend handwoordenboek der psychologie*, Haarlem
- EWA: G.J. van Wyk e.a. (2003), *Etimologiewoordeboek van Afrikaans*, Stellenbosch
- Eyk, H.J. van (1916), *Algemeen Technisch Woordenboek*, Amsterdam
- Falk, H. & A. Torp (1960), *Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Feist, S. (1939), *Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache, mit Einschluss des Krimgotischen und sonstiger zerstreuter Überreste des Gotischen*, Leiden
- FEW: W. von Wartburg (1922–2003), *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, Bonn/Basel
- FHW: *Frysk Wurdboek. Hânwurdboek fan 'e Fryske taal. Frysk-Nederlânsk (1984) en Nederlânsk-Frysk (1985)*, Ljouwert
- Flou, K. De (1914–18), *Woordenboek der toponymie van Westelijk-Vlaanderen*, Gent
- Fock, L.C.E.E. (1855), *Natuur- en geneeskundig Etymologisch Woordenboek*, Gorinchem
- Focke, H.C. (1855), *Neger-Engelsch woordenboek*, Leiden; digitaal raadpleegbaar via <http://www.sil.org/americas/suriname/SurinameDicts.html>
- Fraenkel, E. (1962–65), *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg/Göttingen
- Francescato, G. (1963), 'Sull'influsso lessicale italiano in Olanda nel XVIII secolo', in: *Lingua Nostra* XXIV, 6–10
- Francescato, G. (1966), 'Contributi alle studio degli elementi italiani in olandese', in: *Studi di Filologia Italiana* XXIV, 443–607
- Friederici, G. (1947), *Amerikanistisches Wörterbuch*, Hamburg
- Frieseman, H. (1810), *Nieuw Nederduitsch-Latijnsch woordenboek*, Zutphen
- Frings, Th. (1966–68), *Germania Romana*, Halle, 2 delen
- Frisk, H. (1960–72), *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Fuchs, J.W. e.a. (1970–2005), *Lexicon latinitatis nederlandicae medii aevi*, Leiden
- Fuchs, L. (1543), *Den nieuwen herbarius, dat is, Tboec van den cruyden*, Basel
- FvW: N. van Wijk (1912, herdruk 1949 incl. Supplement), *Franck's etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*, 's-Gravenhage
- FvWS: C.B. van Haeringen (1936), *Franck's etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal. Supplement*, 's-Gravenhage

- Gabbertaal: De Gabbertaal. Woordenlijst van het Bargoens, Rijswijk (1937), in: Boeventaal & Gabbertaal. Twee Bargoense woordenboekjes uit de eerste helft van de 20ste eeuw, Soest 1999; tevens als bron 56 in Moormann (2002)
- Gabler, E. (1859 e.v.), Latijnsch-Hollandsch woordenboek over de geneeskunde en de natuurkundige wetenschappen, Utrecht
- Gail.Brugge: L. Gilliodts-Van Severen (1879–85), Inventaire des archives de la ville de Bruges. Inventaire des chartes. Table des noms de famille, tables des noms de lieux et glossaire flamand par Edw. Gailliard, Brugge
- Gail.Haz.: E. Gailliard (1894–1905), De keure van Hazebroek van 1336, Gent
- Gallas, K. (FN 1904, NF 1907 e.v.), Fransch woordenboek, Sneek
- Gallée, J.H. (1903), Vorstudien zu einem altniederdeutschen Wörterbuche, Leiden
- Gamillscheg, E. (1969), Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache, Heidelberg
- Gamkrelidze, T.V. & V.V. Ivanov (1984), Indoeuropejskij jazyk i indoeuropejcy, Tbilisi
- Gärtner, K. e.a. (1992), Findebuch zum mittelhochdeutschen Wortschatz, Stuttgart
- GCW: z.a. (1984), Het geïllustreerde computerwoordenboek, Utrecht/Antwerpen
- Geirnaert, N. & M. Mooijaart (1992), 'Een onbekende middelnederlandse oorkonde uit 1265 van de schepenen van het Brugse vrije', in: *Taal en Tongval* 44, 71–75
- Gelder, H. van (1993), *Aju paraplu. Gevleugelde woorden van radio en televisie*, Amsterdam
- Genaust, H. (1983), *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*, Stuttgart
- Georges, K.E. en H. (1913), *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*, Darmstadt
- Gerritsen, J. (2001), 'Antedateringen', in: *Woordenaar* 5, 2: 13–20
- Gids: De Gids: Nieuw Vaderlandsche Letteroefeningen. Algemeen letterkundig en cultureel tijdschrift, verschenen vanaf 1837. Jaargangen 1837–1937 beschikbaar op dvd-rom.
- Glare, P.G.W. (1982), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford
- GN: C. Tavernier-Vereecken (1968), *Gentse naamkunde van ca. 1000 tot 1253. Een bijdrage tot de kennis van het oudste Middelnederlands*, z.p.
- Godefroy, F. (1901), *Lexique de l'ancien Français*, Paris
- Gödicke, F.A. (1796), *Nieuw Fransch Woordenboek, waarin zoodaanige woorden en uitdrukkingen, die aan de Fransche staatsomwenteling hun bestaan te danken hebben*, Haarlem
- Graaff: J.C.M. Warnsinck (red., 1930), *Reisen van Nicolaus de Graaff, gedaan naar alle gewesten des Werelds beginnende 1639 tot 1687 inclus, 's-Gravenhage (Werken der Linschoten-Vereeniging 33)*
- Grandsaignes d'Hauterive, R. (1947), *Dictionnaire d'ancien français*, Paris
- Grauls, J. (1957), *Hoe het werd en hoe het moet zijn*, Leuven
- Grauls, J. (1960, 1962), *Onze taal I en Onze taal II*, Hasselt
- Grauls, J. (1966a), *Taal-Cocktail*, Hasselt
- Grauls, J. (1966b), *Terug naar de oorsprong*, Hasselt
- Grauls, J. (1966c), *Goed Nederlands in handel en economie*, Hasselt
- Grauls, M. (1991), *Bintje & Kalasjnikov, het eponiemenwoordenboek*, Zonhoven
- Grauls, M. (1999), *Weet wie je eet: hoe beroemde figuren op de menukaart belandden*, Leuven
- Grauls, M. (2001), *Mijn naam is haas: hoe historische figuren in het woordenboek belandden*, Leuven
- Graus, J.M.A. (1943), *Viertalig technisch zakwoordenboek*, Amsterdam
- Grauwe, L. De (1979, 1982), *De Wachtendonckse psalmen en glossen. Een lexikologisch-woordgeografische studie met proeve van leestekst en glossaria I, II*, Gent
- Grimm, J. en W. (1854–1971), *Deutsches Wörterbuch*, Leipzig
- Groene Amsterdammer: weekblad, verschenen vanaf 1877 onder verschillende titelvarianten; jaargangen 1877–1940 digitaal toegankelijk via www.groene.nl
- Groot, D. de (1872), *Nederlandsche spraakleer*, Groningen/Arnhem
- Grove: S. Sadie (1980), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, London

- Guiraud, P. (1994), *Dictionnaire des étymologies obscures*, Paris
- Gysseling, M. (1960), *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, Brussel
- Gysseling, M. & C. Wyffels (1963), 'Het oudste register van wettelijke passeringen van Eksaarde (1349-1360)', in: *HCTD* 37, 57-147
- Gysseling, M. & F. Debrabandere (1999), 'Vroegmiddeleeuwse persoonsnamen', in: *Naamkunde* 31, 87-137
- Haering, C.B. van (1949), *Neerlandica, verspreide opstellen*, 's-Gravenhage
- Halma, F. (1708, 1717a, 1761, 1781), *Le grand Dictionnaire François & Flamend. Het groot Fransch en Nederduitsch Woordenboek*, Amsterdam
- Halma, F. (1710, 1717b, 1729, 1758), *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen*, Amsterdam/Utrecht
- Hammerich, L. (1945), 'Sproget', in: *Holland Danmark deel 2*, 327-356, København
- Handelsmag.: z.a. (1843), *Nederlandsch Handelsmagazijn, of algemeen zamenvattend woordenboek voor handel en nijverheid*, Amsterdam
- Harl.: P.G.J. van Sterkenburg (red.) (1973), *Het Glossarium Harlemense (circa 1440)*, 's-Gravenhage
- Harrebomée, P.J. (1858, 1861, 1862), *Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal*, 3 delen, Utrecht
- Hart, M. 't (1998), 'The influence of the languages of the Malay Archipelago on Dutch', in: *Pengajian Melayu bersumberkan Belanda (Malay studies from Dutch sources)*, Kuala Lumpur, 195-235
- Hartsinck, J.J. (1770), *Beschryving van Guiana, of de Wilde Kust*, in *Zuid-America*, Amsterdam; fotomech. herdruk met index 1974
- Haslinghuis, E.J. & H. Janse (2001), *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur en bouwhistorie*, Leiden
- Havlová, E. (1989-), *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, Praha
- HCTD: *Handelingen van de (vanaf 1930 Koninklijke) Commissie voor Toponymie en Dialectologie*
- Heeroma, K. (1952), 'Oudengelse invloeden in het Nederlands', in: *TNTL* 70, 257-275
- Heeroma, K. (1960), 'De ie als plus-foneem van de reductievoocaal', in: *TNTL* 77 (1959-60), 187-202
- Heestermans, H. (1989), *Luilebol. Het Nederlands scheldwoordenboek*, Amsterdam
- Heestermans, H. (1999), *Vergeeten woorden*, Den Haag/Antwerpen
- Heestermans, H., P. van Sterkenburg & J. van der Voort van der Kleij (red.) (1980), *Erotisch woordenboek*, Utrecht
- Heidermanns, F. (1993), *Etymologisches Wörterbuch der germanischen Primäradjektive*, Berlin/New York
- Hellquist, E. (1980), *Svensk etymologisk ordbok*, Lund
- Henzen, W. (1969), *Die Bezeichnung von Richtung und Gegenrichtung im Deutschen. Studien zu Umfang und Ausnützung der mit Adverbien der Richtung zusammengesetzten Wortbildungsgruppen*, Tübingen
- Herbarius gr.: z.a. (1514), *Den Groten Herbarius met al sijn figueren*, Antwerpen
- Herbarius i.D. (1511): *Herbarius in Dyetsche (Antwerp ca. 1500)*, heruitgave Gent 1974
- Herbarius kl.: H. Jacobi (1603, 1667), *Den Cleynen Herbarius ofte Kruidt-boexken resp. Den Kleynen Herbarius, ofte Kruidt-Boecxken*, Amsterdam
- Herbarius NL.: P. Nylandt (1670, 1682, herdruk 1976), *De Nederlandtse Herbarius of Kruidt-boeck*, Amsterdam
- Herroem, A.E.B. (1874), *Bacchus in spreekwoordentaal, aangetoond in eenige honderden spreekwoorden en spreekwoordelijke gezegden*, Gorinchem
- Heule, Chr. van (1625), *De Nederduytsche grammatica ofte Sprac-konst*, Leiden, heruitgaven Groningen 1953, 1971

- Heule, Chr. van (1633), *De Nederduytsche spraec-konst ofte Tael-beschrijvinghe*, Leiden, heruitgaven Groningen 1953, 1971
- Hexham, H. & (vanaf 1672) D. Manly; NE: (1648, 1658, 1672, 1678), *Het groot woordenboek: gestelt in 't Neder-duytsch, ende in 't Engelsch*, EN: (1947, 1648, 1660, 1675) *A copious English and Netherduytch dictionarie*, Rotterdam
- Heyns, P. (1571), *Cort onderwys van de acht deelen der Françoischer talen*, Antwerpen (2e druk: 1605 Zwolle)
- Hoebeke, M. (1968), *De middeleeuwse oorkondentaal te Oudenaarde. 13e eeuw - 1500 (spelling en klankleer)*, Gent
- Hoekstra, M.J. (2005), *Van alkoof tot zolder; de etymologie van ruimtebenamingen*, doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam
- Hoekstra, M.J. (2009), *Huis, tuin en keuken. Wonen in woorden door de eeuwen heen*, Amsterdam
- Hofkamp, M. & W. Westerman (1989), *Aso's, bigi's, crimi's. Jongerentaalwoordenboek*, Baarn
- Hofman, J. (1650), *Nederlandsche Woorden-Schat*, Haarlem
- Holthausen, F. (1934), *Gotisches etymologisches Wörterbuch, mit Einschluss der Eigennamen und der gotischen Lehnwörter im Romanischen*, Heidelberg
- Holthausen, F. (1954), *Altsächsisches Wörterbuch*, Münster
- Holthausen, F. (1963), *Altenglisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Holthausen, F. (1985), *Altfriesisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Holtrop, J. & A. Stevenson (EN 1823, NE 1824), *Engelsch en Nederduits woordenboek*, Amsterdam
- Holtrop, J. (NE 1789, EN 1801), *Nieuw Nederduitsch en Engelsch woorden-boek*, Dordrecht/Amsterdam
- Hoof, P.C. (ca. 1638), 'Waernemingen op de Hollandsche Tael, t' zamengesteld door Pr.Csz. Hoofd', in: Zwaan (1939), 237-256
- Hoog, W. de (1909), *Studiën over de Nederlandsche en Engelsche taal- en letterkunde en haar wederzijdschen invloed*, Dordrecht
- Hooiberg, T. (EN 1843, NE 1845), *A complete pocket-dictionary of the English and Dutch languages / Volledig zakwoordenboek voor de Engelsche en Nederduitsche talen*, Dordrecht
- Hoops, J. (1973-), *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, Berlin/New York
- Hoppenbrouwers, C. (1991), *Jongerentaal. De tipparade van de omgangstaal*, Hoogezand
- Hoptman, A. (2000), 'Finger and some other f- and fl-words', in: NOWELE 36, 77-91
- Horst, J. van der (1995), *Het gezegde & Co. Beschouwingen over taal en zo*, Den Haag
- Horst, J. & K. van der (1999), *Geschiedenis van het Nederlands in de twintigste eeuw*, Den Haag
- Houttuyn, M. (1761-85), *Natuurlyke Historie of uitvoerige beschrijving der dieren in 37 delen*, Amsterdam
- Hubert, A. de (1624), 'Noodige waarschouwinge aan alle liefhebbers der Nederduijtze tale', in: Zwaan (1939), 121-131
- Hubner, J. & A.H. Westerhovius (1734), *Algemeen Kunstwoorden-boek der wetenschappen*, Leiden
- Huebner, J. (1762), *De staats en courantentolk of woordenboek*, z.p.
- Huizinga, A. (1953), *Handboek van vreemde woorden*, Zutphen
- Hüning, M. (1999), *Woordensmederij. De geschiedenis van het suffix -erij*, Den Haag
- HvH: S. Hannot & D. van Hoogstraten (1704, 1719, 1736), *Nieuw woord(en)boek der Nederlantsche en Latynsche tale*, Amsterdam/Dordrecht
- HZNMTL: *Handelingen van de (vanaf 1960 Koninklijke) Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*
- Ibrahim, J. (1991), *Kulturgeschichtliche Wortforschung. Persisches Lehngut in europäischen Sprachen*, Wiesbaden
- IEW: J. Pokorny (1959-69), *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern/München

- iWNT, de online-versie van het WNT (zie aldaar) op wnt.inl.nl
- Jacht-Bedryff: z.a. (1636), *Jacht-Bedryff*, uitgegeven door A.E.H. Swaen, Leiden 1948
- Jacobs, J. (1928), 'Het Glossarium latin-flamand uit de dertiende eeuw, uitgegeven door L. Gilliodts-Van Severen', in: *VMKVA* 41, 957-981
- Jacobs, J. (1930), 'Over de herkomst van het "Oudwestvlaamsch" Herbarium uit Königsberg', in: *VMKVA* 43, 189-209
- Jager, A. de (1875-78), *Woordenboek der frequentatieven in het Nederlandsch*, Gouda
- Jal, A. (1970-), *Nouveau glossaire nautique*, Paris
- Jansen, F. & H. Roza (1993 en 1995), *Het laatste woord en Nieuwlands: de jongste taalaanwinsten*, Amsterdam
- Jansen, F. (1985), *Van Apekop tot Zieleepoot. Hoe mensen elkaar typeren, 's-Gravenhage*
- Jansen-Sieben, R. & J.M. van Winter (1998), *De keuken van de late middeleeuwen: een kookboek uit de Lage Landen*, Amsterdam
- Jansonius, H. (1950), *Groot Nederlands-Engels woordenboek voor studie en praktijk*, Leiden/Antwerpen
- Jaques, B. & S. Hannot (1699), *Dictionarium Latino-Belgicum*, Dordrecht/Rotterdam
- Jóhannesson, A. (1956), *Isländisches etymologisches Wörterbuch*, Bern
- Jones, R. (1978), *Arabic loan-words in Indonesian; a check-list of words of Arabic and Persian origin in Bahasa Indonesia and traditional Malay, in the reformed spelling*, London
- Jong, C. de (1869), *Handwoordenboek der natuurkundige wetenschappen*, Leiden
- Jonge, J.K.J. de (1862-78), *De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië (1595-1811): verzameling van onuitgegeven stukken uit het oud-koloniaal archief, 's-Gravenhage*, 17 delen
- Jongeboer, H.A. (1985), *Im Irrgarten der Modalität. Ein Kapitel aus der deutschen Grammatik*, Groningen
- Joustra, A. (1988), *Homo-erotisch woordenboek*, Amsterdam
- Kalkar, O. (1976), *Ordbog til det ældre danske sprog (1300-1700)*, København
- Kamp, J. van de & J. van der Wijk (2006), *Koosjer Nederlands: joodse woorden in de Nederlandse taal*, Amsterdam
- Kate, L. ten (1723), *Aenleiding tot de Kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche sprake*, Amsterdam
- KathWB: W. Knippenberg & F. Oudejans (1987), *Katholiek woordenboek*, Amsterdam
- Katlev, J. (2000), *Politikens Etymologisk Ordbog: Danske ords historie*, København
- Keukenmeid: z.a. (1746 e.v.), *De Volmaakte Hollandsche Keuken-meid + Aanhangzel*, Amsterdam
- Kieft, A.P. (1938), *Homonymie en haar invloed op de taalontwikkeling*, Groningen/Batavia
- Kil.: C. Kiliaan (1562), *Dictionarium Tetraglotton*, Antwerpen
- Kil.: C. Kiliaan (1574, 1588), *Dictionarium Teutonico-latinum*, Antwerpen; (1599 en vele herdrukken) *Etymologicum Teutonicæ linguæ sive Dictionarium Teutonico-latinum*; (1607) aantekeningen van Kiliaan, door F. Claes in 1981 verwerkt en uitgegeven in *De Vierde Kiliaan. Aanvullingen en verbeteringen door Kiliaan zelf toegevoegd aan zijn Etymologicum van 1599*, Den Haag
- Kil.Auctus: L. Potter (1642), *Kilianus Auctus, seu Dictionarium Teutonico-Latino-Gallicum*, Amsterdam
- Kirschstein, B. e.a. (1986-), *Wörterbuch der mittelhochdeutschen Urkundensprache*, München
- Klein, E. (1987), *A comprehensive etymological dictionary of the Hebrew language for readers of English*, New York
- Kloeke, G.G. (1950), *Herkomst en groei van het Afrikaans*, Leiden
- Kloeke, G.G. (1962), *Seer schoone spreekwoorden/oft prouerbia (in Franse en Vlaamse taal) in 1549 te Antwerpen verschenen*, Assen
- Kluge, F. (1975, 21^e druk), E. Seebold (2002, 24^e druk), *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin

- Koenen: Titel en jaartal per druk: Verklarend Handwoordenboek der Nederlandse Taal, 1:1897, 2:1901, 3:1902(=2), 4:1903, 5=4, 6:1907, 7=6, 8:1909, 9:1912, 10:1914, 11:1916, 12:1919, 13:1921, 14:1923, 15:1926, 16:1929, 17:1932, 18:1937, 19:1940, 20:1942, 21:1947, 22:1949, 23:1952, 24:1956, 25:1960, 26:1966, 27:1974; Wolters' Woordenboek Nederlands. Koenen, 28:1987, 29:1992 en (in nieuwe spelling en met titel Wolters' Handwoordenboek Nederlands. Koenen) 1996; Koenen Woordenboek Nederlands, 30:1999. Daarnaast eenmalig: Wolters' Woordenboek Eigentijds Nederlands. Grote Koenen, 1986
- Koenen Zwb.: M.J. Koenen Verklarend zakwoordenboek der Nederlandsche taal, vanaf 1884, met titelvarianten
- Koenen, L. & R. Smits (1992), *Peptalk. De Engelse woordenschat van het Nederlands*, Amsterdam
- Koerbagh, A. (1664), *'t Nieuw Woorden-boek der Regten*, Amsterdam
- Koerbagh, A. (1668), *Een Bloemhof van allerley lieflijkheyd sonder verdriet...*, Amsterdam
- Kók, A.L. (1649), *Ont-werp der Neder-duitsche letter-konst*, Amsterdam, heruitgave Assen 1981
- Kok, J. (1785-99), *Vaderlandsch woordenboek*, Amsterdam
- Kolsteren, A. (1955 e.v.), *Prisma-vreemde-woordenboek*, Utrecht
- Kolsteren, A., E. Sanders (1994), *Spectrum Woordenboek Vreemde Woorden*, Utrecht
- Kool, M. (1999), *Die conste vanden getale. Een studie over Nederlandstalige rekenboeken uit de vijftiende en zestiende eeuw, met een glossarium van rekenkundige termen*, Hilversum
- Kooy, J. (1933 e.v.), *Encyclopedie voor iedereen*, Utrecht
- Krahe, H. & W. Meid (1967-69), *Germanische Sprachwissenschaft. I Einleitung und Lautlehre; II Formenlehre; III Wortbildungslehre*, Berlin
- Kramer, M. (1719), *Het koninglyk Neder-Hoog-Duitsch en Hoog-Neder-Duitsch dictionnaire, of beider hoofd en grond-taalen woordenboek...*, Nürnberg, tweede editie (Leipzig, 1759) en derde editie (Leipzig, 1768, onder redactie van A.A. van Moerbeek) onder licht gewijzigde titels
- Kramers: J. Kramers Jz. (1847 e.v.), *Algemeene Kunstwoordentolk*, Gouda. Jaartallen per druk: 1:1847, 2:1855, 3:1863 (herdruk 1875), 4:1886 (herdruk 1905); als Algemeen verklarend woordenboek 5:1912. Afzonderlijke uitgave als *Vreemde-woordentolk*: 1865
- Kramers II: (1848 e.v.), *Kramers' woordentolk*, verkort. Jaartallen per druk: 1, 2:1848, 3:1849; 4:1850, 5:1851, 6:1854, 7:1860, 8:1863, 9:1870, 10:1879, 11:1887, 12:1896, 13:1907, *Kramers' Woordentolk* 14:1910, 15:1917, 16:1919, 17:1926, 18:1929, 19:1931, 20:1934, 21:1937, 22:1939, 23:1942, 24:1947, 25:1948, 26:1952, 27:1958, 28:1968, 29:1977, 30:1984, 31:1987. Als onderdeel van *Kramers' groot woordenboek Nederlands*, tevens *vreemde-woordenboek*, 1:1981, 2:1984
- Kramers III: (1946 e.v.), *Kramers' Woordenboek Nederlands*. Verschenen onder verschillende titels, maar wel met doortellend druknummer: 1+2:1946, 3:1948, 4:1950, 5:1952, 6:1954, 7:1956, 8:1957, 9:1962, 10:1965, 11+12: 1967, 13:1968, 14:1970, 15:1971, 16:1973, 17:1974, 18:1976, 19:1977 (in 1979 als geïllustreerde versie), 20:1990, 21:1998 (*Kramers' Handwoordenboek Nederlands*); voortgezet als *Kramers Woordenboek Nederlands 2002*
- Kramers XY: *Kramers' vertaalwoordenboeken onder diverse titels, vanaf 2e helft 19e eeuw*
- Kramers, J. & H.W.F. Bonte (1884), *Nouveau dictionnaire Néerlandais-Français*, Gouda
- Kranten: een groot aantal archieven van landelijke en regionale kranten is te vinden via <http://kranten-historisch.startpagina.nl>; o.a. *Eemlander*, *Gelderlander*, *Haagsche Courant*, *Leidsch Dagblad*, *Soester Courant*
- Kroonen, G. (2009), *Consonant and vowel gradation in the Proto-Germanic n-stems*, Leiden
- Kuhn, H. (1961), 'Anlautend p- im Germanischen', in: *Zeitschrift für Mundartforschung* 28, 1-31
- Kuiper, F.B.J. (1995), 'Gothic bagms and Old Icelandic ylgr', in: *NOWELE* 25, 63-88
- Kuipers, R.K. (1893), *Volledig Woordenboek der Nederlandsche Taal*, Amsterdam
- Kuipers, R.K. (1901), *Geïllustreerd woordenboek der Nederlandsche taal*, Amsterdam
- Kuipers, R.K. (1912-18): *R.K. Kuipers' Encyclopaedisch woordenboek*, Amsterdam

- Kuitenbrouwer, J. (1987), *Turbo-taal. Van socio-babble tot yuppie-speak*, Amsterdam
- Kuitenbrouwer, J. (1993), *Neo-turbo. Van yuppie-speak tot crypto-mumble*, Amsterdam
- Kunst, H. & X. Schutte (1991), *Lesbiaans. Lexicon van de lesbotaal*, Amsterdam
- Künzel, R.E., D.P. Blok & J.M. Verhoeff (1988), *Lexicon van nederlandse toponiemen tot 1200*, Amsterdam
- Kylstra, A.D. e.a. (1991-), *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen*, Amsterdam
- Laan, K. ter (1937), *Encyclopedisch woordenboek voor Groot-Nederland, 's-Gravenhage*
- Laer, P.H. van (1949), *Vreemde woorden in de natuurkunde en namen der chemische elementen*, Groningen
- Laer, P.H. van (1964), *Vreemde woorden in de sterrenkunde en namen van sterrenbeelden en sterren*, z.p.
- Lakó, G. e.a. (1967-78), *A magyar szókészlet finnugor elemei. Etimológiai szótár I-III*, Budapest
- Lambrecht, J. (1550), *Néderlandsche spellinghe, uutghesteld bij vraghe ende andwoorde*, Gent
- Landolt, H.M.F. (1861), *Militair woordenboek*, Leiden
- Landr.: E.M. Meijers (1932), 'Het landrecht van Grimberghen van 1275', in: *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 11, 229-235
- Landt-leven: P. Nylandt e.a. (1668 e.v.), *Het Vermakelyck Landt-leven [etc.]*, Amsterdam
- Latham, R. (1965), *Revised medieval Latin word-list*, Londen
- Latham, R.E. & D. R. Howlett (1975-), *Dictionary of Medieval Latin from British Sources*, London
- LB: *Leuvense bijdragen*
- Lehmann, W.P. (1986), *A Gothic Etymological Dictionary. Based on the third edition of Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache by Sigmund Feist*, Leiden
- Lehmann, W.P. (1993), *Theoretical bases of Indo-European linguistics*, London/New York
- Lenep, G. van (1988), *Verklarend oorlogswoordenboek*, Amsterdam
- Lenep, J. van (1856), *Zeemans-woordeboek, behelzende een verklaring der woorden, by de scheepvaart en den handel in gebruik*, Amsterdam
- Lerchner, G. (1965), *Studien zum nordwestgermanischen Wortschatz (Mitteldeutsche Studien 28)*, Halle/Saale
- Lessen, J.H. van (1928), *Samengestelde naamwoorden in het Nederlandsch*, Groningen/'s-Gravenhage
- Leupenius, P. (1653), *Aanmerkingen op de Nederduitsche taale*, Amsterdam, heruitgave Groningen 1958
- Lewy, H. (1895), *Semitische Fremdwörter im Griechischen*, Berlin
- Lexner, M. (1872-78), *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*, Leipzig
- Lexner, M. (1992), *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch in der Ausgabe letzter Hand*, Stuttgart
- Lib.trad. [ca. 1035]: A.C.F. Koch (1958), *De dateringen in het 'liber traditionum sancti Petri Blandiniensis' van omstreeks 1035*, z.p.
- Liberman, A. (2008), *An Analytic Dictionary of English Etymology, An Introduction*, Minneapolis
- Liddell, H.G. & R. Scott (1986), *A Greek-English Lexicon*, Oxford
- Lier, F. van (1987), *Reclamewoordenboek. De vaktaal van de reclame en marketing*, Amsterdam
- Liesveldt: z.a. (1526), *Dat oude ende dat nieuwe testament, (1532, 1534, 1535, 1542) Den Bibel met grooter neersticheyt gecorrigeert [etc.]*, Antwerpen
- Lieievrouw-Coopman, L. (1950-51), *Gents woordenboek*, Gent
- Linschoten, J.H. van (1596), *Itinerario, voyage ofte schipvaart van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indien*, Amsterdam, heruitgaven door H. Kern resp. H. Terpstra ('s-Gravenhage 1910, 1955)
- Littmann, E. (1924), *Morgenländische Wörter im Deutschen*, Tübingen
- LIV: H. Rix (2001), *Lexikon der indogermanischen Verben*, Wiesbaden
- Lloyd/Springer, Lloyd/Lühr: zie EWAhd

- Lobel, M. de (1581), *Kruydtboeck oft Beschrijvinghe van allerleye ghewassen, kruyderen, hesteren, ende gheboomten*, Antwerpen
- Loey, A. van (1948/49 e.v.), *Middel nederlandse spraakkunst I. Vormleer en II. Klankleer*, Groningen
- Lokotsch, K. (1926), *Etymologisches Wörterbuch der amerikanischen (indianischen) Wörter im Deutschen*, Heidelberg
- Lokotsch, K. (1927, herdruk 1975), *Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs*, Heidelberg
- LS [8^e eeuw]: *Lex Salica in Monumenta Germaniae Historica 1969*, red. K. Eckhardt
- Lühr, R. (1988), *Expressivität und Lautgesetz im Germanischen*, Heidelberg
- Lüschen, H. (1968), *Die Namen der Steine. Das Mineralreich im Spiegel der Sprache*, Tübingen
- Luython, G. (1555), *Dictionaris in Fransoys ende Vlaemisch oft Nederduytisch*, Antwerpen
- Machado, J.P. (2003), *Dicionário etimológico da língua Portuguesa*, Lisboa
- Machek, V. (1968, later alleen herdrukken), *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha
- Mägiste, J. (1981–82, herdruk 2001), *Estonisches etymologisches Wörterbuch I–XII*, Helsinki
- Mak, J.J. (1959), *Rhetoricaal glossarium*, Assen
- Mallory, J.P. & D.Q. Adams (2006), *The Oxford introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European world*, Oxford
- Marin, P. (1701), *Nieuw Nederduits en Frans woordenboek*, Amsterdam
- Marin, P. (1710, 1728, 1743), *Compleet Fransch en Nederduitsch Woorden-boek*, Amsterdam
- Marin, P. (1717), *Compleet Nederduitsch en Fransch woordenboek*, Amsterdam
- Marin, P. (1730 e.v.), *Groot Nederduitsch en Fransch woordenboek*, Dordrecht/Amsterdam/Rotterdam. Jaartallen per druk: 1:1730, 3:1752, 6:1793
- Martin, H. jr. (1829), *Beredeneerd Nederduitsch Woordenboek*, Amsterdam
- Masson, E. (1967), *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Paris
- Matasović, R. (2009), *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden
- Mathews, M.M. (1951), *Dictionary of Americanisms*, Chicago
- Mayrhofer, M. (1956–80), *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. A Concise Etymological Sanskrit Dictionary*, Heidelberg
- Mayrhofer, M. (1986–), *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen*, Heidelberg
- MED: H. Kurath e.a. (1952–2001), *Middle English Dictionary*, Ann Arbor
- Meerten, A. van e.a. (1974), *Onderwijskundig woordenboek*, Rotterdam
- Meijer, L. (1654 e.v.), *Nederlandsche Woorden-Schat*, Amsterdam. Er zijn elf edities: 1654; als *Nederlandsche Woordenschat*: 1658, 1663; als *L. Meijers Woordenschat*: 1669, 1688 (herdruk 1698), 1720 (herdruk 1731), 1745, 1777, 1805
- Meijers, J. (1964), *Het woord. Ontstaan, gebruik en ontwikkeling*, Utrecht/Antwerpen
- Mellema, E.E.L. (1589, 1602), *Dictionaire ou Promptuaire Flameng-Francoys, tres-ample et tres-copieux*, Rotterdam
- Mellema, E.E.L. (1618, 1651), *Le grand Dictionnaire François-Flameng*, Rotterdam
- Mengelberg, T. (1968), *Moderne Winkler Prins voor de vrouw*, Amsterdam
- Menninger, K.W. (1958), *Zahlwort und Ziffer: eine Kulturgeschichte der Zahl*, Göttingen
- Merriam-Webster: z.a. (1993, 2003), *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*
- Merula, P.G.F.P.N. (1605), *Placaten ende Ordonnantien op 't stuck vande Wildernissen, 's-Gravenhage*
- Mesotten, B. (1996), *Binnenkijken in woorden. Etymologische verkenningen*, Kapellen
- Mesotten, B. (2000), *Rondneuzen in woorden. Tweede reeks etymologische verkenningen*, Kapellen
- Mesotten, B. (2004), *Van Aalmoes tot Zwitserse garde. Etymologie en geschiedenis van 1000 woorden rond religie*, Averbode
- Mesotten, Bart (2007), *Valse profeten. Honderden bijbelse woorden en uitdrukkingen te gast in het Nederlands*, Averbode

- Mesotten, Bart (2009), *Rari Nantes. Honderden Griekse en Latijnse gevleugelde uitdrukkingen, afkortingen, voor- en achtervoegsels te gast in het Nederlands*, Averbode
- Meteren, E. van (1599), *Memorien der Belgische ofte Nederlantsche historie, van onsen tijden*, Delft
- Meteren, E. van (1608), *Commentarien ofte Memorien van-den Nederlandtschen staet, handel [etc.]*, Amsterdam
- Meulen, R. van der (1909), *De Hollandsche zee- en scheepstermen in het Russisch*, Amsterdam
- Meulen, R. van der (1959), *Nederlandse woorden in het Russisch*, Amsterdam
- Meulen, R. van der 'Nautica', in: TNTL 71 (1953b), 285-297; 72 (1954), 124-134; 73 (1955a/b), 93-108 en 279-288
- Meulen, R. van der 'Sparsa', in: TNTL 62 (1942a/b), 40-51 en 135-144 en (1943) 210-218; 70 (1953a), 276-292; 74 (1956), 301-309
- Meurier, G. (1557, 1563), *Vocabulaire François-Flameng en Dictionaire Flamen-François*, Antwerpen
- MndH: A. Lasch & C. Borchling (1928-), *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*, Hamburg
- MNHW: J. Verdam & C.H. Ebbinge Wubben (1932), *Middelnederlandsch handwoordenboek*, 's-Gravenhage
- MNHWS: J.J. van der Voort van der Kleij (1983), *Middelnederlandsch Handwoordenboek. Supplement*, Leiden/Antwerpen
- MNW: E. Verwijs & J. Verdam (1885-1929), *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's-Gravenhage. Ook verschenen op cd-rom
- MNW-B: = MNW deel XI (1941), 'Aanvullingen en Verbeteringen' door A.A. Beekman. Ook verschenen op cd-rom
- MNW-P, MNW-R: toegevoegde teksten aan het MNW op cd-rom onder de knoppen Proza en Rijm
- Moerdijk, A. (1979), *Continentaalwestgermaanse en Centraalromaanse heteroniemen voor het begrippencomplex rock-onderrok-jurk*, Eindhoven
- Moerdijk, A., W. Pijnenburg & P. van Sterkenburg (red.) (1990), *100 jaar etymologisch woordenboek van het Nederlands*, 's-Gravenhage
- Moerkerken, P.H. van (1898-99), *Het Nederlandsch kluchtspel in de 17de eeuw*, Sneek, 2 delen
- Molema, H. (1887, herdruk 1985), *Woordenboek der Groningsche volkstaal in de 19de eeuw*, Winsum
- Moonen, A. (1706), *Nederduitsche spraekunst*, Amsterdam
- Moormann, J.G.M. (2002, bewerking N. van der Sijs), *De geheimtalen*, Amsterdam. Bevat Moormanns oorspronkelijke uitgaven van 1932 en 1934 plus enkele nagelaten bronnen en nieuwe registers
- Moors, J. (1952), *De oorkondentaal in Belgisch-Limburg van circa 1350 tot 1400*, Brussel
- Moortgat, A. (1925), *Germanismen in het Nederlands*, Gent
- Murmellius, J. (1515, 1518), *Pappa puerorum [a]jesui atque usui percocta*, Deventer
- Mussem, J. van (1553), *Rherorica dye edele Const van Welsegghene*, Antwerpen
- Naamkunde: *Mededelingen van de vereniging voor Naamkunde* (1925-68); *Naamkunde* (vanaf 1969)
- Naembouck: J. Lambrecht (1546, 1562, herdruk 1945), *Naembouck van allen natuerlickende ongheschuumde vlaemsche woorden*, Gent
- Navorscher: *De Navorscher*. Verschenen van 1851-1960. Ook verschenen op cd-rom
- Ned.jaerb.: z.a. (1748-65), *Nederlandsche jaerboeken, inhoudende een verhael van de merkwaardigste geschiedenissen, die voorgevallen zijn binnen den omtrek der Vereenigde Provintien sederd het begin van 't jaer ...*, Amsterdam
- Ned.mag. (1834-85): *Nederlandsch magazijn, ter verspreiding van algemeene en nuttige kundigheden en titelvarianten*
- NEW: J. de Vries (1971), *Nederlands etymologisch woordenboek*, Leiden
- Nielsen, N. (1985), *Dansk etymologisk ordbog*, København

- Niermeyer, J.F. (1976, 2002), *Mediae latinitatis lexicon minus*, Leiden
- Nierop, M. van (1968), *Woorden vertellen geschiedenis*, Hasselt
- Nierop, M. van (1975, 1976, 1979), *Nieuwe woorden; verklarend en verhalend woordenboek van modern taalgebruik*, *Nieuwe-woordenboek deel 2*, *Verklarend lexicon van nieuwe woorden deel 3*, Hasselt
- Nieuwenhuis, G. (1820–44), *Algemeen woordenboek van kunsten en wetenschappen*, Zutphen
- Nomenclator: H. Junius (1567 e.v.), *Nomenclator, omnium rerum propria nomina...*, Antwerpen
- NOWELE: North-Western European Language Evolution
- NRC: *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, verschenen van 1844–1970, vanaf 1970 als *NRC Handelsblad*; jaargangen 1910–30 toegankelijk via de Koninklijke Bibliotheek (www.kb.nl), recente jaargangen via www.lexisnexis.nl
- NTg: *De Nieuwe Taalgids*
- Nyløe, J. (1703), *Aanleiding tot de Nederduitsche taal. Om goedt en zuiver Nederduitsch te spreken of te schrijven*, Amsterdam
- ODEE: C. Onions (1966), *The Oxford Dictionary of English Etymology*, Oxford
- ODS: H. Jull-Jensen e.a. (red., 1918–56), *Ordbog over det Danske Sprog*, København, 28 delen. Supplementen vanaf 1992
- OED: J. Simpson/E. Weiner (1989), *The Oxford English Dictionary*, Oxford. Tweede druk
- OED3: derde editie van OED, zie dictionary.oed.com
- Olinger, P. (1825), *Nouveau dictionnaire français-hollandais*, Brussel
- Olinger, P. (1835), *Nouveau dictionnaire de poche flamand-français et français-flamand*, Mechelen
- Olivier, J. (1836–38), *Tafereelen en Markwaardigheden uit Oost-Indië*, Amsterdam, facsimile 2001
- ONW: W.J.J. Pijnenburg, T.H. Schoonheim, K. Louwen, M.A. Mooijaart, A. Quak (red.) (2009), *Oudnederlands Woordenboek*. Onlineversie via wnt.inl.nl
- Oosthoek: (1916–23 e.v.), *Oosthoek's geïllustreerde encyclopaedie*, Utrecht; later onder de titel *Oosthoeks encyclopedie*
- OT: *Onze Taal*. Jaargangen tot en met 2006 ook verschenen op cd-rom
- Oudenb.: J. Buntinx & M. Gysseling (1965), *Het oudste goederenregister van Oudenbiezen (1280–1344)*, Tongeren. In 1977 aangevuld door F. de Tollenaere en W. Pijnenburg met woordenlijsten in *Woordindices bij J. Buntinx – M. Gysseling, Het oudste goederenregister van Oudenbiezen (1280–1344)*
- Paludanus, J. (1544), *Dictionarium rerum maxime vulgarium*, Gent
- Pannekeet, J. (1984), *Westfries woordenboek*, Wormerveer
- Papillon, C. (1770), *Aanhangzel, of vermeerderingen en verbeteringen, van het Algemeen en beredenerent woordenboek, der natuurlyke historie*, Dordrecht
- Paul, H. e.a. (2002), *Deutsches Wörterbuch: Bedeutungsgeschichte und Aufbau unseres Wortschatzes*, Tübingen
- Pauw, N. De (1901–03), *Bouc van der Audiencie. Acten en sentencien van den raad van Vlaanderen in de XIVe eeuw*, Gent
- Peeters, C.H. (1930 e.v.), *Nederlandsche taalgids: woordenboek van belgicismen*, Antwerpen. Vanaf 3e editie: bewerkt door P.C. Paardekoper onder de titels *ABN-gids* en *Taalgids*
- Pelegromius, S. (1537 e.v.), *Synonymorum sylvia*, 's-Hertogenbosch. In 1615: *Silva synonymorum*, Delft
- Pelsmaecker, P. De (1914), *Coutumes des pays et comté de Flandre. Quartier d'Ypres*, Brussel
- Pfeifer, W. (2000), *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, München
- Philippa, M. (1987), *Woorden hebben geschiedenis*, Amsterdam
- Philippa, M. (1991, 2008), *Koffie, kaffer en katoen. Arabische leenwoorden in het Nederlands*, Amsterdam
- Philippa, M. (1992a), 'Lijst van Nederlandse woorden ontleend aan het Arabisch', in: W. Montgomery Watt *Voorbij Poitiers. Arabische invloeden op middeleeuws Europa*, Amsterdam, 103–109
- Philippa, M. (1992b), *Woord, ik bemin je*, Amsterdam
- Philippa, M. (1994), *Lustwoorden, over eten en seks in taal*, Den Haag

- Philippa, M. (1999), *Etymologie*, Den Haag/Antwerpen
- Philippa, M. (2000a), *Geld, getallen en geschiedenis*, Utrecht
- Philippa, M. (2000b), 'Kan volksetymologie ook syntactisch gemotiveerd zijn?', in: H. den Besten e.a. (red.), *Samengevoegde Woorden*, Amsterdam, 213-220
- Philippa, M. (2004), *Lustwoorden; over eten en seks in taal*, Den Haag
- Philippa, M. & A. Quak (1994), *Runen*, Amsterdam
- Picarta: geïntegreerde database van alle titelbeschrijvingen uit Nederlandse bibliotheken en van tijdschriftartikelen, digitaal toegankelijk via www.picarta.nl
- Piemontois: *De secreten van den eerweerdighen heere Alexis Piemontois*, deel I (1558, herdruk 1561, 1636), deel 2 (1564, herdruk 1636)
- Pijnenburg, W.J.J. (1980), *Bijdrage tot de etymologie van het oudste Nederlands*, Eindhoven
- Pijnenburg, W., A. Quak & T. Schoonheim (red.) (2003), *Quod vulgo dicitur; Studien zum Altniederländischen (= ABäG 57)*, Amsterdam
- Pinkhof, H. e.a. (1923 e.v.), *Geneeskundig woordenboek*, Haarlem e.a.
- Pinkster, H. (2003), *Woordenboek Latijn-Nederlands*, Amsterdam
- Poerck, G. de (1951), *La draperie médiévale en Flandre et en Artois. III Glossaire flamand*, Brugge
- Polomé, E.C. (1967), 'Notes on the Reflexes of IE /ms/ in Germanic', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis/Revue belge de philologie et d'histoire* 45, 800-826
- Polomé, E.C. (1986), 'The Non-Indo-European Component of the Germanic Lexicon', in: A. Etter (red.), *o-o-pe-ro-si, Festschrift für Ernst Risch zum 75. Geburtstag*, Berlin, 661-672
- Pomey, F. (1728 e.v.), *Novum Dictionarium Belgico-Latinum*, Maastricht
- Ponten, J. (1968), 'Deutsch-niederländischer Lehnwortaustausch', in: W. Mitzka (red.), *Wortgeographie und Gesellschaft*, Berlin, 561-606
- Porte, A. de la (1659), *Den nieuwen dictionaris oft schadt der Duytse ende Spaensche talen*, Antwerpen
- Posthumus, J. (1987), 'Short forms of English loans in Dutch', in: *One hundred years of English studies in Dutch universities*, Amsterdam
- Prinz, O. e.a. (1967-), *Mittellateinisches Wörterbuch bis zum ausgehenden 13. Jahrhundert*
- Prokosch, E. (1938), *A comparative Germanic grammar*, Baltimore
- Puhvel, J. (1984), *Hittite Etymological Dictionary*, Berlin
- Quak, A. (1973), *Studien zu den altmittel- und altniederfränkischen Psalmen und Glossen (= Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur 12)*, Amsterdam
- Quak, A. (1975), *Wortkonkordanz zu den altmittel- und altniederfränkischen Psalmen und Glossen. Nach den Handschriften und Erstdrucken zusammengestellt (= Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur 22)*, Amsterdam
- Quak, A. (1981), *Die altmittel- und altniederfränkischen Psalmen und Glossen. Nach den Handschriften und Erstdrucken neu herausgegeben (= Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur 47)*, Amsterdam
- Radermacher, J. (1568), *Voorreden vanden noodich ende nutticheit der Nederduytscher taelkunde*, heruitgave door K. Bostoën (1985), *Kaars en bril: de oudste Nederlandse grammatica*, Middelburg
- RäF: W. Krause & H. Jankuhn (1966), *Die Runeninschriften im älteren Futhark*, Göttingen
- ReclameArsenaal: archief van de Stichting Het ReclameArsenaal te Amsterdam
- Rédei, K. (1986-91), *Uralisches etymologisches Wörterbuch I-III*, Budapest/Wiesbaden
- Reimbibel (1150-1200): D.A. Wells (2004), *The central franconian rhyming bible ("Mittelfränkische Reimbibel"): An early-twelfth-century German verse homiliary. A thematic and exegetical commentary with the text and a translation into English*, Amsterdam
- Reinsma, R. (1975), *Signalement van nieuwe woorden*, Amsterdam/Brussel
- Reinsma, R. (1984), *Neologismen*, Utrecht/Antwerpen
- Reinsma, R. (1992), *Prisma van de eufemismen. De knaldempers van de taal*, Utrecht

- Reinsma, R. (1998), *Gezegden*, Den Haag/Antwerpen
- Reinsma, R. (1999), *Neologismen*, Den Haag/Antwerpen
- Rentenaar, R. (1990), *Groeten van Elders. Plaatsnamen en familienamen als spiegel van onze cultuur*, Naarden
- REW: W. Meyer-Lübke (1935), *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Rey, A. & D. Morvan (2005), *Dictionnaire culturel en langue française*, Paris
- Rey, A. (1998), *Dictionnaire historique de la langue française*, Paris
- Richelet, P. (1707), *Le grand et nouveau dictionnaire François et Flamand*, Brussel
- Richelet, P. (1739), *Het groot woordenboek der Nederlandsche en Fransche taele*, Brussel
- Richelet, P. e.a. (1756 e.v.), *Dictionnaire portatif de la langue française: extrait du grand Dictionnaire de Pierre Richelet*
- Rijmkroniek: J.W.J. Burgers (2004), *Rijmkroniek van Holland (366–1305) door een anonieme auteur en Melis Stoke*, Den Haag
- Rijnhart, R.P. (1863–66), *Woordenboek voor het praktische leven*, Amsterdam
- Robert, P. (1984), *Le petit Robert de la langue française*, Paris
- Robert, P. (1986), *Le grand Robert de la langue française*, Paris
- Roches, J. des (1769, 1776), *Nieuw Nederduytsch en Fransch Woorden-Boek*, Antwerpen
- Roches, J. des (1816), *Nederduytsch-Fransch woorden-boek*, Antwerpen
- Roelandts, K. (1959), 'Voortonige versterking', in: *Taal en Tongval* 11, 230-236
- Rombaut, H., M. Leroy & G. Declercq (1988), 'Acht nieuwe teksten in het Middelnederlands uit de 13de eeuw', in: *Taal en Tongval* 40, 1–13
- Ruijsendaal, E. (1989), *Terminografische index op de oudste Nederlandse grammaticale werken*, Amsterdam
- Ruijsendaal, E. (1991), *Letterkonst. Het klassieke grammaticamodel en de oudste Nederlandse grammatica's*, Amsterdam
- Sadnik, L. & R. Aitzetmüller (1975), *Vergleichendes Wörterbuch der slawischen Sprachen*, Wiesbaden
- Salleveldt, H. (1973), *Bollen, fillers, ouwe stompen: een woordenboek van de Nederlandse soldatenfolklore*, Leiden. Herdruk in 1975, 1978 onder de titel *Het woordenboek van Jan Soldaat*
- Salleveldt, H. (1980), *Het woordenboek van Jan Soldaat in Indonesië*, Alphen aan den Rijn
- Salverda de Grave, J. (1901a), *Essai sur quelques groupes de mots empruntés par le Néerlandais au Latin écrit*, Amsterdam
- Salverda de Grave, J. (1901b), 'Les mots dialectaux du français en moyen-néerlandais', in: *Romania* XXX, 65–112; ook apart verschenen
- Salverda de Grave, J. (1906), *De Franse woorden in het Nederlands*, Amsterdam (met 'Alfabeties Register' bewerkt door J.J.B. Elzinga 1920)
- Sanders, E. (1993), *Eponiemenwoordenboek. Woorden die teruggaan op historische personen*, Amsterdam
- Sanders, E. (1995), *Geoniemenwoordenboek. Woorden die zijn afgeleid van plaatsnamen*, Amsterdam
- Sanders, E. (1997), *Borrelwoordenboek. 750 namen voor onze glazen boterham*, Den Haag/Antwerpen
- Sanders, E. (1999), *Jemig de pemig! De invloed van Van Kooten en De Bie op het Nederlands*, Amsterdam/Antwerpen
- Sanders, E. (2004), *Woorden met een verhaal*, Amsterdam
- Sanders, E. (2005), *Allemaal woorden*, Amsterdam
- SAOB: Svenska Akademiens Ordbok (1893–), Stockholm
- Schiller, K. & A. Lübken (1875–81, herdruk 1931), *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*, Bremen
- Schlyter, D.C.J. (1877), *Ordbok till Samlingen af Sweriges Gamla Lagar*, Lund
- Schmeller, A. (1872–77), *Bayerisches Wörterbuch*, München
- Schmitt, R. (red.) (1968), *Indogermanische Dichtersprache (= Wege der Forschung 165)*, Darmstadt
- Schönfeld, M. (1955), *Nederlandse waternamen*, Amsterdam

- Schönfeld: A. van Loey (1960 e.v.), *Schönfelds Historische Grammatica van het Nederlands*, Zutphen
- Schönfeld, M. (1965), *Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen*, Darmstadt
- Schoonheim, T. (2003), 'Von alvit bis wurm; die Rolle der Namenforschung bei der Rekonstruktion des altniederländischen Wortschatzes', in: Pijnenburg e.a. (red.) 2003, 113–139
- Schoonheim, T. (2004), *Vrouwelijke persoonsnamen in Holland en Zeeland tot het jaar 1300*, Leiden
- Schrijver, P. (1991), *The reflexes of Proto-Indo-European laryngeals in Latin*, Amsterdam
- Schrijver, P. (1997), 'Animal, vegetable and mineral: some Western European substratum words', in: A. Lubotsky (red.), *Sound law and analogy (Leiden studies in Indo-European 9)*, 293–316
- Schrijver, P. (2001), 'Lost languages in northern Europe', in: C. Carpelan e.a., *Early Contacts between Uralic and Indo-European: Linguistic and Archeological Considerations*, Helsinki
- Schröder, P.H. (1980), *Van aalmoes tot zwijntjesjager*, Baarn
- Schuermans, L.W. (1865–70), *Algemeen Vlaamsch Idioticon*; (1883) *Bijvoegsel*, Leuven
- Schulten, C.M. (1966), *Contribution à l'étude des termes militaires français en néerlandais, 1567–1625*, 's-Gravenhage
- Schulz, H. e.a. (1913–88, 1995-), *Deutsches Fremdwörterbuch*, Berlin
- Schützeichel, R. (2004), *Althochdeutscher und Altsächsischer Glossenwortschatz*, Tübingen
- Schützeichel, R. (2006), *Althochdeutsches Wörterbuch*, Tübingen
- Seebold, E. (1970), *Vergleichendes und etymologisches Wörterbuch der germanischen starken Verben*, The Hague/Paris
- Seebold, E. (1981), *Etymologie*, München
- Seebold, E. (2001), *Chronologisches Wörterbuch des deutschen Wortschatzes: der Wortschatz des 8. Jahrhunderts (und früherer Quellen)*, Berlin
- Servilius, J. (1542 e.v.), *Dictionarium Triglotton*, Antwerpen
- Sewel, W. & E. Buys (1766), *Volkomen Woordenboek der Nederduitsche en Engelsche taalen en A new and complete Dictionary of the English and Dutch Languages*, Amsterdam
- Sewel, W. (1691), *Nieuw Woordenboek der Nederduitsche en Engelsche Taale en A new Dictionary English and Dutch*; (1708, 1727) *Groot Woordenboek der Engelsche en Nederduitsche Taalen en A large Dictionary English and Dutch*, Amsterdam
- Sewel, W. (1708b), *Nederduitsche spraakkonst*, Amsterdam
- ShOED: L. Brown (1993), *The New Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles*, Oxford
- Sieckmann, R. (1990), *Het Voetbalwoordenboek*, z.p.
- Sijs, N. van der (1994), 'Vroegere dateringen II', in *Trefwoord* 9, 71–73
- Sijs, N. van der (1998), *Geleend en uitgeleend. Nederlandse woorden in andere talen & andersom*, Amsterdam/Antwerpen
- Sijs, N. van der (2001), *Chronologisch woordenboek van het Nederlands. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen*, Amsterdam/Antwerpen
- Sijs, N. van der (red.) (2003), *Uit Oost en West. Verklaring van 1000 woorden uit Nederlands-Indië van P.J. Veth, met aanvullingen van H. Kern en F.P.H. Prick van Wely*, Amsterdam
- Sijs, N. van der (2004), *Taal als mensenwerk. Het ontstaan van het ABN*, Den Haag
- Sijs, N. van der (2005), *Van Dale Groot Leenwoordenboek. De invloed van andere talen op het Nederlands*, Utrecht (1e druk 1996, Den Haag)
- Sijs, N. van der (2006), *Klein uitleenwoordenboek*, Den Haag
- Sijs, N. van der (2006a), *Calendarium van de Nederlandse taal. De geschiedenis van het Nederlands in jaartallen*, Den Haag
- Sijs, N. van der (2009), *Yankees, cookies en dollars. De invloed van het Nederlands op de Noord-Amerikaanse talen*, Amsterdam
- Sijs, N. van der & J. Engelsman (2000), *Nota Bene. De invloed van het Latijn en Grieks op het Nederlands*, Utrecht/Amsterdam

- Sijthoff: z.a. (1891–95), *Sijthoff's woordenboek voor kennis en kunst, naar de nieuwste bronnen bewerkt*, Leiden, 10 delen
- Slicher van Bath, B.H. (1947), 'Nederlandsche woorden in Latijnsche oorkonden en registers tot 1250', in: *TNTL* 65, 38–53 en 118–147
- Smits, R. & L. Koenen (1989), *Peptalk & pumps. Engels woordgebruik in de Nederlandse taal*, Amsterdam
- Söderwall, K.F. e.a. (1884–1918, supplement 1925–73), *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*, Lund
- Sousa Costa, A. de (1993), *Studien zu volkssprachigen Wörtern in karolingischen Kapitularien (= Studien zum Althochdeutschen 21)*, Göttingen
- Spectrum: A. Weijnen (1973, 1979), *Spectrum Nederlands Woordenboek*, Utrecht
- SSA: (1992–2000), *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja I–III*, Helsinki
- Stall. I, II: K. Stallaert (1886–93), *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen*, Leiden (A–H resp. I–Poer)
- Stall. III: *Stallaerts glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamse, Brabantse en Limburgse bronnen. Voortgezet en bewerkt door F. Debrabandere. P–Z* (1977), Handzame
- Stall. zonder specificatie: *Stallaert-steekkaarten in het bezit van dr. F. Debrabandere*
- Starck, T. & J.C. Wells (1972–90), *Althochdeutsches Glossenwörterbuch*, Heidelberg
- Statenbijbel (1637): *Biblia, dat is: De gantsche H. Schrifture*, Leiden
- Sterkenburg, P.G.J. van (1975), *Het glossarium Harlemense, een lexicologische bijdrage tot de studie van de Middelnederlandse lexicografie, 's-Gravenhage*
- Sterkenburg, P.G.J. van (1997), *Vloeken. Facetten van een cultuur-historisch fenomeen*, Leiden
- Stoett, F.A. (1901 e.v., met titelvarianten), *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*, Zutphen
- Taalatlas: G.G. Kloeke e.a. (1939–72), *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland 1–9*, Leiden. Voortgezet als *Taalatlas van het Nederlands en het Fries* (1981–88)
- Teuchert, H. (1972), *Die Sprachreste der niederländischen Siedlungen des 12. Jahrhunderts*, Köln
- Teuth. (1477): J. Verdam (red.) (1896), *G. van der Schueren's Teuthonista of Duytschlender*, Leiden
- Theissen, S. (1975), *De germanismen in de moderne Nederlandse woordenschat*, Brussel; (1978) *Germanismen in het Nederlands*, Hasselt
- Thes.: *Thesaurus Theutonicae Linguae* (1573, herdruk 1972), *Schat der Neder-duytscher spraken*, Antwerpen
- Thuys, J. (1585 e.v.), *Ars Notariatus*, Utrecht
- Tischler, J. (1983–), *Hethitisches etymologisches Glossar*, Innsbruck
- TLF: P. Imbs & B. Quemada (1971–94), *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXme siècle* (1789–1960), Paris
- TNTL: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*
- Tobler, A., E. Lommatzsch & H.H. Christmann (1915–2002), *Altfranzösisches Wörterbuch*, Wiesbaden
- Toll., De Tollenaere: J. de Vries & F. de Tollenaere (2004), *Etymologisch Woordenboek*, Utrecht
- Tollenaere, F. de (1969), 'Het Nederlands etymologisch woordenboek', in: *TNTL* 85, 212–247
- Toorn, M. van den (1991), *Wij melden u den nieuwen tijd. Een beschouwing van het woordgebruik van de Nederlandse nationaal-socialisten, 's-Gravenhage*
- Törnqvist, N. (1977), *Das niederdeutsch und niederländische Lehngut im schwedischen Wortschatz*, Neumünster
- Trefwoord: *Nieuwsbrief van het Matthias de Vries-Genootschap van Woordenboekverzamelaars*. Verschenen van 1992–1998, daarna elektronisch via www.fryske-akademy.nl/trefwoord
- Tulloch, S. (1991), *The Oxford Dictionary of New Words*, Oxford/New York

- Twe-spraack: H.L. Spiegelhel (1584), *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst, ófte vant spellen ende eyghenscap des Nederduitschen taals*, Leiden, heruitgaven Groningen 1962, Assen 1985
- Unger, Andreas (2006), *Von Algebra bis Zucker, Arabische Wörter im Deutschen*, Stuttgart
- Vaan, M. de (2008), *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*, Leiden
- Vad.lett.: *Vaderlandsche letter-oefeningen, of tijdschift van kunsten en wetenschappen, etc.*, verschenen van 1761–1876; digitaal raadpleegbaar via www.e-laborate.nl
- Vaderland: dagblad *Het Vaderland*, verschenen van 1869–1945; jaargangen 1920–45 digitaal toegankelijk via de Koninklijke Bibliotheek
- Valkhoff, J.N. & P. Valkhoff (1883–85 en 1902–04), *Nouveau dictionnaire français-hollandais et hollandais-français*, Groningen/Zutphen
- Valkhoff, M. (1931), *Etude sur les mots français d'origine néerlandaise*, Amersfoort
- Vasmer, M. (1953–58 (1976–80)), *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Vasmer, M. & O.N. Trubačev e.a. (1986–87), *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, Moskva
- Vendryes, J. (1959–), *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*, Dublin/Paris
- Vennemann, T. (2003), *Europa Vasconica – Europa Semitica* (Trends in Linguistics; Studies and Monographs 138), Berlin
- Verc., Vercoillie, J. (1925), *Beknopt etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, Gent
- Verhoeff, L. (1995), *Soldatenwoordenboek*, Amsterdam
- Verschuere Reynvaan, J. (1795), *Muzikaal kunst-woordenboek*, Amsterdam
- Verschuieren: *Verschuierens modern woordenboek*. Jaartallen per druk: 1:1930–31 (met bijvoegsel 1933), 2:1936, 3:1937, 4:1941 (met bijvoegsel 1943 en 1944), 5:1949–50, 6:1956, 7:1961 (met bijvoegsel 1963 en 1965; herdruk 1965, 1968, 1972), 8:1979, 9:1991 (als *Verschuieren. Groot geïllustreerd woordenboek*), 10:1996 (als *Verschuieren. Groot encyclopedisch woordenboek*)
- Veth, P. (1889), *Uit Oost en West. Verklaring van eenige uitheemsche woorden*, Arnhem; zie ook N. van der Sijs (2003)
- Vilborg, E. (1989–2001), *Etimologia vortaro de Esperanto*, Malmö/Stockholm
- VMKVA: *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Nederlandse Taal en letterkunde*
- VMNW: Pijnenburg, W.J.J., K.H. van Dalen-Oskam, K.A.C. Depuydt & T.H. Schoonheim (2001), *Vroegmiddelnederlands Woordenboek*, Leiden
- Voc.cop.: J. van Westfalen (ca. 1481–83), *Vocabularius copiosus et singularius unus ex diversis, diligentissime theutonicatus*, Leuven
- Volk: *Het Volk*, dagblad voor de Arbeiderspartij, verschenen van 1900–45; jaargangen 1910–20 digitaal toegankelijk via de Koninklijke Bibliotheek
- Volks-encyclopaedie: *Volks-encyclopaedie, algemeen woordenboek behandelende: kunsten en wetenschappen ...* (1857–59), Schiedam
- Volkskrant: dagblad *de Volkskrant*, verschenen vanaf 1920; recente jaargangen digitaal toegankelijk via www.lexisnexis.nl
- Voorzanger, J.L. & J.E. Polak Jz. (1915, herdruk 1974), *Het Joodsch in Nederland*, Amsterdam
- Vooy, C.G.N. de (1924, 1925, 1947), *Verzamelde taalkundige opstellen I/II/III*, Groningen/Den Haag
- Vooy, C.G.N. de (1946a), *Duitse invloed op de Nederlandse woordvoorraad*, Amsterdam
- Vooy, C.G.N. de (1946b, 1947b, 1948, 1949, 1950 en 1956), 'Engelse invloed op het Nederlands', in: NTg 39, 145–149; 40, 172–173; 41, 175–176; 42, 72–73; 43, 93–96; 49, 3–9
- Vooy, C.G.N. de (1951), *Engelse invloed op de Nederlandse woordvoorraad*, Amsterdam
- Vooy, C.G.N. de (1953 en 1954), 'Engelse invloed op de Nederlandse woordvoorraad', in: NTg 46, 82–85 en 47, 285–287

- Vorselman (1560): Eenen nyeuwen Cooch Boeck. Kookboek samengesteld door Gheeraert Vorselman en gedrukt te Antwerpen in 1560. Heruitgave met commentaar door E. Cockx-Indestege (red.), Wiesbaden 1971
- Vorsterman (1528, 1533-34): Den Bibel. Tgeheele Oude en Nieuwe Testament [etc.], Antwerpen
- Vries, J. de (1962), *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*, Leiden
- W.P.s. [10e eeuw]: Wachtendonckse Psalmen, in: CG II-1, 43-111
- Wadstein, E. (1899), *Kleinere Altsächsische Sprachdenkmäler*, Norden
- Walde, A. & J.B. Hofmann (1930-56 (1965, 1982)), *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
- Walter, H. en G. (1991), *Dictionnaire des mots d'origine étrangère*, Paris
- Wdb. XY: diverse geciteerde anonieme vertaalwoordenboeken. 1809, 1819: *Nieuw Hollandsch-Hoogduitsch Handwoordenboek*, Zutphen; 1864-65, 1876: *Algemeen Woordenboek der Engelsche en Nederduitsche talen* (1876: ... en Nederlandsche taal)
- Wehr, H. & J.M. Cowan (1976), *A dictionary of modern written Arabic*, New York
- Weijnen, A.A. (1966), *Nederlandse dialectkunde*, Assen
- Weijnen, A.A. (1967), 'Leenwoorden uit de Latinitas stratigrafisch beschouwd', in: VMKVA 365-480; tevens met woordregister in: Weijnen (1975), 189-299
- Weijnen, A.A. (1975), *Algemene en vergelijkende dialectologie*, Amsterdam
- Weijnen, A.A. (1999), *Oude woordlagen in de zuidelijk-centrale dialecten*, Amsterdam
- Weijnen, A.A. (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*, Den Haag
- Weiland, P. (1799-1811), *Nederduitsch taalkundig woordenboek*, Amsterdam
- Weiland, P. (1805), *Beginselen der Nederduitsche spraakkunst*, Amsterdam.
- Weiland, P. (1812), *Handwoordenboek voor de spelling der Hollandsche taal*, Den Haag
- Weiland, P. (1824, 1832, 1843, 1858), *Kunstwoordenboek*, 's-Gravenhage
- Weiland, P. (1843b-1844), *Nederduitsch letterkundig woordenboek*, Antwerpen. Twee delen
- Weiland, P. (1859), *Groot Nederduitsch taalkundig woordenboek*, Dordrecht
- Weiland, P.W. & G.N. Landré (1843), *Woordenboek der Nederduitsche Synonimen*, Antwerpen
- Weimann, K.-H. (1963), 'Paracelsus und der deutsche Wortschatz', in: L.E. Schmitt (red.), *Deutsche Wortforschung in europäischen Bezügen*, 2, 359-408
- Weinberg, W. (1973), *Die Reste des Jüdischdeutschen*, Stuttgart
- Wentworth, H. & S.B. Flexner (1960), *Dictionary of American Slang*, New York; 2^e druk 1975; latere editie door R.L. Chapman (1997)
- Werve, J. van den (1553 e.v.), *Het Tresoor der Duytsscher talen*, Antwerpen. Later (o.a. 1559, 1577, 1601, 1605, 1608, 1614, 1623) als *Den Schat der Duytsher Talen*
- WFT: *Wurdboek fan de Fryske taal* (1984-), Leeuwarden
- WGeysbeek: P. Witsen Geysbeek (1836-61), *Algemeen noodwendig woordenboek der zamenleving*, Amsterdam
- Will. [ca. 1100]: W. Sanders (red.) (1971), *(Expositio) Willerammi Eberspergensis Abbatis in Canticis Canticorum*. Die Leidener Handschrift, München
- Wink, P.M. (1907, 1909, 1914, 1919, 1927), *Het vreemde-woordenboek*, Amersfoort
- Winkelman, O.R.F.W. (1783), *Néderduitsch en Fransch woordenboek, bevattende de betékenis en het onderscheiden gebruik der woorden*, Utrecht
- Winkler Prins (1870-82 e.v.): A.Winkler Prins e.a. *Geïllustreerde encyclopedie: Woordenboek voor wetenschap en kunst, beschaving en nijverheid*, Amsterdam; later onder de titels *Winkler Prins' algemeene encyclopedie* en *Grote Winkler Prins Encyclopedie*
- Winschooten, W. (1681), *Seeman, behelsende een grondige uitlegging van de Nederlandsche konst- en Spreekwoorden, voor soo veel die uit de Seevaart zijn ontleend*, Leiden
- Witzak, K.T. (1996), 'The Pre-Germanic Substrata and Germanic Maritime Vocabulary', in: K. Jones-Bley e.a. (red.), *The Indo-Europeanization of Northern Europe*, Washington, 166-180

- Witsen, N. (1671), *Aeloude en hedendaegsche Scheeps-bouw en bestier*, Amsterdam
- WL: Woordenlijst Nederlandse taal (Groene Boekje), verschenen in de volgende versies:
 M. Siegenbeek (1804), *Verhandeling over de Nederduitsche Spelling*, Amsterdam
 M. Siegenbeek (1805, 1817), *Woordenboek voor de Nederduitsche Spelling*, 's-Gravenhage
 M. de Vries, L. te Winkel (1866–1914), *Woordenlijst voor de spelling der Nederlandsche taal*, 's-Gravenhage
 K. Heeroma (1934), *Niet zóó maar zó. 'n Populaire toelichting bij de nieuwe spelling*, Baarn
 z.a. (1954), *Woordenlijst van de Nederlandse taal*, 's-Gravenhage
 z.a. (1995), *Woordenlijst Nederlandse taal*, Den Haag/Antwerpen
 z.a. (1998), *Basiswoordenlijst Nederlandse taal*, Den Haag/Antwerpen
 z.a. (2005), *Woordenlijst Nederlandse taal*, Den Haag
- WNT: M. de Vries, L.A. te Winkel e.a. (red., 1864–1998), *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Met WNT Supp. wordt het supplementdeel uit 1956 bedoeld. Met WNT Aanv. de drie delen met aanvullingen uit 2001. Met iWNT de online-versie op wnt.inl.nl
- Wolf, S. (1960), *Großes Wörterbuch der Zigeunersprache (romani tšiw)*. Wortschatz deutscher und anderer europäischer Zigeunerndialekte, Mannheim
- Wolf, S. (1985), *Wörterbuch des Rotwelschen. Deutsche Gaunersprache*, Mannheim (Hamburg 1993)
- Wolters XY: Wolters' vertaalwoordenboeken onder diverse titels, vanaf begin 20^e eeuw
- Woordenaar: De Woordenaar, nieuwsbrief van het Matthias de Vries-Genootschap
- Woordenschat: T.H. de Beer & E. Laurillard (1899, herdruk Hoevelaken 1993), *Woordenschat, verklaring van woorden en uitdrukkingen*, 's-Gravenhage
- Wouden, T. van der (1998), *Verboden op het werk te komen. Klein woordenboek van Vlaamse taal- en andere eigenaardigheden*, Enschede
- WPJ (1958–80): *Winkler Prins Boek van het jaar ...*, Amsterdam
- Yule, H. & A. Burnell (1903, herdruk 1994), *Hobson-Jobson. A Glossary of Colloquial Anglo-Indian Words and Phrases, and of Kindred Terms, Etymological, Historical, Geographical and Discursive*, London
- Zandvoort, R.W. (1964), *English in the Netherlands; a study in linguistic infiltration*, Groningen
- Zuidinga, R.-H. (1990), *Eroticon. Het abc van de erotiek*, 's-Gravenhage
- Zuidinga, R.-H. (1993), *Sexicon. Sexuele taalgids voor de jaren '90*, 's-Gravenhage
- Zwaan, F.L. (1939, herdruk 1974), *Uit de geschiedenis der Nederlandsche spraakkunst*, Groningen/Batavia

Afkortingenlijst

*	gereconstrueerde vorm	o.a.	onder andere
<	ontstaan uit, of ontleend aan	ode.	Ouddeens (voor 1500)
>	geworden tot of uitgeleend aan	oe.	Oudengels (voor 1100)
“ ”	letterlijk uit bron geciteerde betekenis	ofri.	Oudfries (voor 1550)
achterv.	achtervoegsel	ohd.	Oudhoogduits (voor 1100)
bijv.	bijvoorbeeld	oijsl.	Oudijslands (voor 1500)
bn.	bijvoeglijk naamwoord	on.	Oudnoords (voor 1500)
BN	Belgisch-Nederlands	onl.	Oudnederlands (800–1200)
bw.	bijwoord	onwrsch.	onwaarschijnlijk
ca.	circa	oorspr.	oorspronkelijk
dial.	dialectisch	os.	Oudsaksisch (voor 1100)
e.d.	en dergelijke	ozw.	Oudzweeds (voor 1500)
etc.	et cetera	pers.	persoon
ev.	enkelvoud	pers.waarn.	persoonlijke waarneming
gewest.	gewestelijk	pgm.	Proto-Germaans
got.	Gotisch	pie.	Proto-Indo-Europees
id.	idem	pret.	preteritum
i.h.b.	in het bijzonder	resp.	respectievelijk
lw.	lidwoord	SN	Surinaams-Nederlands
m.	mannelijk	teg.deelw.	tegenwoordig deelwoord
me.	Middelengels (1100–1500)	telw.	telwoord
mhd.	Middelhoogduits (1100–1350)	tw.	tussenwerpsel
mnd.	Middelnederduits (1100–1500)	v.	vrouwelijk
mnl.	Middelnederlands (1200–1500)	verl.deelw.	verleden deelwoord
mv.	meervoud	vero.	verouderd
nde.	Nieuwdeens (na 1500)	vgw.	voegwoord
ne.	Nieuwengels (na 1700)	vne.	Vroegnieuwengels (1500–1700)
nfri.	Nieuwfries (na 1550)	vnhd.	Vroegnieuwhoogduits (1350–1600)
nhd.	Nieuwhoogduits (na 1600)	vnnl.	Vroegnieuwnederlands (1500–1700)
nijsl.	Nieuwijslands (na 1500)	vnw.	voornaamwoord
NN	Nederlands-Nederlands	voorv.	voorvoegsel
nnd.	Nieuwnederduits (na 1500)	vz.	voorzetsel
nnl.	Nieuwnederlands (na 1700)	wrsch.	waarschijnlijk
nno.	Nieuwnoors (na 1500)	ww.	werkwoord
nzw.	Nieuwzweeds (na 1500)	z.a.	zonder auteur
o.	onzijdig	z.p.	zonder plaats
		zn.	zelfstandig naamwoord

S - Z

